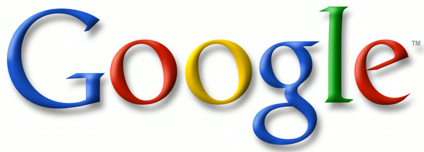
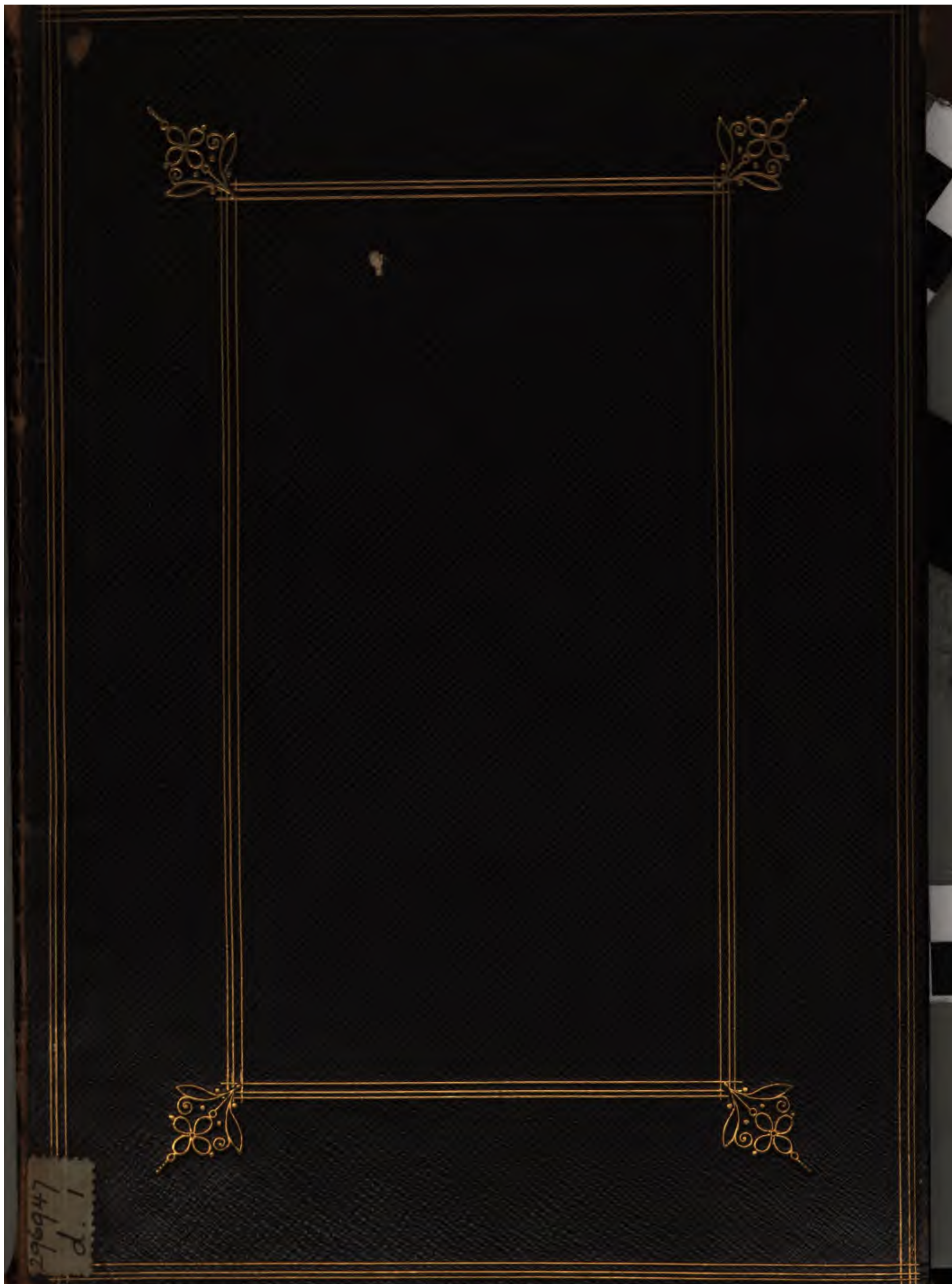

296947
d. 1 / 1

James Morison

DIDYMI CLERICI

PROPHETÆ MINIMI

HYPERCALYPSEOS

LIBER SINGULARIS

PISIS

IN ÆDIBUS SAPIENTIÆ

M. D. CCC. XV.

Lord Glenbervie.
from the Author.

HUJUS LIBELLI DUPLEX FACTA EST EDITIO
QUARUM UNA EXEMPLIS XII. ALTERA XCII.

Ne erga virum nobilem
egregium, observantiae
laetique animi μνημόσυνον
desit, Hugo Phoscholos D.

LAUR. ALDERANUS RAINERUS J. C.

JULIO RICHARDO WORTHIO EQ. SAL.

Auctor commentarioli de studiis moribusque Didymi, biennium abhinc Pisis editi, libellum exiguum quem vides, Juli, ut aliis perpaucis, sic etiam mihi permiserat exscribendum, ea lege, ut ne publici juris fieret: id quod hactenus a me cautum fuerat. Erat enim periculum ne importunissimus quisque scriptorum novam arriperet lucri commoditatem; cum admodum constet, versari inter Italos mercaturam quandam jurgiorum. Quæ lues Italiæ principio ex æmulatione municipiorum, sua quarumque peculiari libertate florentium, sed armis et moderatore uno carentium, orta est. Deinde ubi æmulatio in discordiam paullatim degeneravit, malignitas in litteris, tamquam necessitas superingruentis servitutis, coaluit. Nunc demum, ab hisce præcipue duodeviginti annis, ex quo Britannia tua communia humani generis jura tueri se profitetur, nos interim nostro

Sanguine Cyrnæi luimus perjuria Regis:

utrum mores servitutis litteras depravarint, an litteræ servitutem, haud facile tibi dixerim. Sed cum Musæ te raperent in Italiam, ubi adhuc ara et igne gaudent antiquo, nostrasque miserias solantur, aliquid etiam pro

nobis apud feliciores populos intercedunt; tunc nonnullos cernere potuisti earum sacerdotes palam in assentationem, clam sæpius in obscœna convicia, prostare ad cujusque novorum dominantium utilitatem, vel ad servorum impotentem dicacitatem verniliter provolutos. At adulatio paucioribus grata, eòque minus fructuosa scribentibus: Mercurio benigniore reciprocantur lucrum ac probra, et quæ magis

Densum humeris bibit aure vulgus.

At quod verebar, id evenit. Quidam enim de natione illa grammaticorum; quæ est obnoxia librariorum stipendiis, cum carptim Hypercalypseos, nescio quo pacto, aliquot capita compilasset; paraphrasin vernaculam, prolixis explicationibus oneratam, vulgavit: tanta insuper virorum nomina ingenio doctrinaque præstantium insectatus est, ut legentibus difficilius sit stomacho temperare. Tu autem, Juli, qui comitatem Senensium et perspectam nuper habuisti, et gaudes meminisse, gravius feras, interpretem atque typographum occultasse sua nomina, et tantummodo Senensium civium personam præ se ferentes, civitatem politiori humanitate religioneque hospitalitatis sane spectatissimam, esse calumniatos: utpote Senenses apud sese paterentur eosdem viros lacessitos iri, quos, si adirent, honestissime amplecterentur. Quamquam in illa paraphrasi neque paginam, neque fortasse lineam reperies, quin Insubrem ἰδιωτισμὸν redoleat; interdum etiam Florentinitatem quæsitam: quod sane indicium Insubris grammatici est. Id non tibi, quem in hanc litem adi-

gerem arbitrum, sed civibus tuis et litterarum nostrarum expertibus, explicabo.

Gratia quædam nativa sua sponte fluit ex ore populi Florentini : verba tamen, quamvis felicioris naturæ, ut in scriptis niteant, exquisitam diligentiam, atque meditationem assiduam scriptoris desiderant. Verum nonnulli, qui in urbe Florentia et proximis civitatibus dant operam libris, sic scribunt, ùt lingua nostra potius notha, præpostera servilisque Gallicæ linguæ soror, quam Romanæ linguæ primogenita filia, atque hæres locupletissima, suæque originis jure libera videatur : sive quod ritu mortalium abundantiam negligentia corrumpunt; sive quod propria, tamquam communia cum plebe, expolire fastidiunt; aut potius quod consulere malunt lectoribus suetis loquentiæ Francogallorum; quam, magnificis quidem titulis, philosophicam atque universalem concelebrant. At contra Bononienses, Mediolanenses, Veronenses in primis, quique alibi ferulam Orbilianam adfectant, archaismos atque deridiculos logos, a fabulatoribus ex industria in ludicro genere scripturæ admissos, nullo discrimine sibi colligunt; persæpe etiam stribligines quæ Davo alicui, aut Syro, aut monacho lenoni in comœdis vetustissimis ex ore profluunt; ipsa aliquando exscriptorum et typographorum errata, quæ in primis majorum editionibus irrepserunt. Igitur non ex arbitrio usus, aut aurium consensu, neque ex analogia, neque ex fecunditate ingenii, neque ex materiæ decoro; sed ex superstitione scholastica rationem sibi sumunt atque imperium loquendi. Sed cum res pessima

factu, optimo persæpe consilio se tueatur, istas sordes verborum in historiis atque in altioris generis oratione permiscere, exemplis atque lege sanxerunt: scilicet *oportere pristinas vires et germanam speciem sermoni reddere; idque assequi omnino neminem posse, nisi in honorem revocentur innumera vocabula immerito obliterata.* Næ lingua potius miserrimam speciem decrepitæ præbeat! Lepide hos homines poeta Senensis irridet:

Troppo Toscano il non Toscano accusa:

cui versiculo plane Horatiano, Venosini tripodis oraculum addam; eò libentius, quod ex Didymi codice peculiari novissimam lectionem sum nactus (nondum a quoquam animadversam, ne a Rich. quidem Bentlejo; quod tamen non, hercule, miror; de aris enim et focis suis ageretur)

Dum vitant *docti* vitia in contraria currunt.

Sed hæc quoque vitia ex ingeniis delapsis in omne genus servitutis fluxerunt. Sic, dum alteri novitati, alteri antiquitati obligantur; vis illa genialis et, ut ita dicam, NOVA LIBERTAS, MAJORUM LEGIBUS MODERATA eò tandem amissa est, ut turbæ lectorum ne vel suspicione quidem attingere queant, utrum Attice scripseris an more Cario:

Νάστης αὖ Καρῶν ἡγήσατο βαρβαροφώνων.

Nonne vides, barbariem verborum irrisui fuisse Iliacis etiam temporibus? Nostris vero haud absurde Pseudosenensis speraverat, dolum non posse ex indicio sermonis, nisi a paucissimis, deprehendi.

NEQUE ego loquaculum istum animadversione mea dignum existimarem, nisi me ille, sinistra laude efferendo, eruditorum virorum (quos, ut dixi, grammaticus impudens notat) invidiæ quam admodum reformido, devovisset. Invenit enim Didymus nescio in quorum monachorum bibliotheca acroama vetustum de *Eunuchomachia*, id est, de rixantis et lucrosæ philologiæ usu. Epitomen, tui gratia, Juli, ante oculos ponam — Postquam Mercurius infans barbato Apollini boves furatus esset, duo Dii, licet fratres et ab Jove nati et beati, simultates maximas agitabant. Quocirca Patris gravissima auctoritas intercessit, et lege cautum fuit: POETAS, ESSE MERCATORES : ITEM MERCATORES, POETAS ESSE PROHIBETOR. POENA DOMI, ÆS ALIENUM : PUBLICA, DEDECUS ESTO. Hanc legem satis gratam Mercurio, Apollo ægre tulit : quippe qui divina præsensione sciebat, aliquando ditissimos, nobilissimos, fortissimos quosque mortalium scribendi munus dedignaturos; idcirco clientes suos, nisi mercaturæ quoque vacarent, fore ut egestate identidem laborarent. Hac de re multæ atque contentiosæ disceptationes habitæ sunt in concilio Deorum, donec Janus ex duplici ore tanta tamque composita verba fecit, ut non solum et Jovi temperare legi, et Apollini obtemperare æquo animo jussis Patris persuaserit; sed et Martem quoque placaverit. Mars enim invitus patiebatur, poetas, rhetores atque grammaticos omnesque alios, qui promiscuo *eruditorum* nomine designantur, abstinere bello. Nova lex igitur lata est, per quam, cum Fato genus mortalium immortales gerat inimicitias, potentes et generosi, armis;

servi rudes, quibus arma aut vetita sunt aut formidolosa, rudibus pugnant; servi autem eruditi in loco rudis decertant instructi conviciis, nonnumquam ad internecionem, nunquam tamen sine aliquo emolumento. —

Hos igitur, Juli, silentio meo non effugerim. Adde, quod Pseudosenensis, ut me pluribus certioribusque indiciis inligaret, meque adnuere suæ fraudi cogeret, re et facto fidem mendacio conciliavit; qui quidem fateatur, *undecim tantummodo Hypercalypseos capitum potestatem sibi factam fuisse; quocirca haud satis exploratas habere singulas ἀλληγορίας: verum, a me uno obtineri posse.* Mihi itaque maturandum videtur, ut Hypercalypsis prodeat, tum Hebraicæ latinitati suæ restituta; tum nuda atque integra, minimeque noxia objurgationibus commenticiis. Etsi vereor, ne idem ille, qui meæ libellum fidei commiserat, dissensum profiteatur : tamen si quæ venit ex necessitate, non æqua modo, sed vel justissima est excusatio : præsertim cum id quod alii quæstus causa egerunt; nos invidiæ detestandæ gratia, destruere conemur. At exemplarium non amplius quam $\overline{\text{CIV}}$ prœlo tradidi : hac scilicet mente, ut sincera hæc editio, abrepticiæ versionis inverecundiam magis arguere, quam auctoritatem aliquam ambagibus Didymi tribuere videatur.

Molestiam equidem magnam, mi Juli, ac minime profuturam arbitrator suscipere illum, qui Hypercalypseos rationem reddere professurus sit. Etsi, et suas inesse cuique vocabulo significationes, easque intelligentibus pulcherrime patefieri, multi fuerint qui prorsus arbitrarentur:

quædam etiam exquisita anecdota, ut ajunt, conjectura colligi posse pollicerentur. alii non item; quinimo existimabunt aut scurram, aut ægrotum, aut furentem, et quovis modo inficetum hominem, jocularia fudisse. Mihi tamen de hoc tantum liquet; rationem scripturæ hujus, omnibus numeris, suo consentire consilio: quod quale sit, fortasse aliquis probabiliter dixerit; prudenter, nemo. Me non pudet dicere non intelligere: id non fateor solum, sed et patior facilius quam abuti opportunitate hariolandi; et, aut falli et fallere; aut, si quid scriptor consulto ambagibus inumbraverit, parum caute ac minus honeste retegere; aut cum vate desipiente desipere. Interdum enim, num vaferrimus mortalium sit Didymus; interdum, num amentissimus, dubito. Marcus Jovianus Rainerus Marci F. municeps gentilisque meus, cui, dum sub Rege Vindelicorum stipendia merebatur, aliqua cum Didymo familiaritas intercesserat, enodationem Hypercalypseos, rogatu meo, ab eo flagitavit: sphingis responsum adepti sumus. En, Juli, infra scriptum exemplum epistolæ.

Didymus clericus
M. J. Rainero Eq. Hier. Sal.

Didymo quondam antiquo accidit, ut cum historiæ cuidam, tamquam vanæ, repugnaret, ipsius proferretur liber qui eam continebat: quod et mihi hodie. at illi, quod plurima scripserat: mihi, quod fere nihil. quando et innumerabilia, et perpaucissima sint æque eodem fato obliviosa. potissimum homini qui ab ineunte virili ætate

nil amplius scribendum, nil legendum decrevit. tunc, nescio quo anno sæculi, juxta castra Julia ad Morinos, omnes schedas meas centurioni familiari tuo dono dedi atque arbitratu. Hypercalypsin (nomen auribus meis plane novum) dictavisse non memini. accepi a Jacobo Annonio sacerdote innocentissimo, optimo viro, me in adolescentia vigilem et valentem et siccum (sum enim abstemius) vidisse portenta : mox per triduum scriptitasse. hæc quoque non memini. sed tunc fortè libellum sibyllinum scripsisse, haud inficiar : non memini : neque legere aveo; neque, ut expostulas, enarrare sciam, neque velim. quinetiam de suscipienda editione, ad Apollinem Didymeum ire jubeo. Veritas, si modo ulla in ænigmatibus inest, latet quasi semen quod sine offensione præsentium, sine fraude posterûm floreat, vi temporis: contra, si res ludicra est, ætas eadem et nugas, et auctores, conjectoresque ridebit. Verum, et mortalem vaticinari, et quæ scripserat plane oblivisci neutrum credibile tibi fuerit: ipse id satis habeo, multa sæpe fuisse et vera et incredibilia. Quid? Nonne fuit Didymo cœco Juliani lethum divinitus patefactum? — Plura rescripsi præter consuetudinem meam : sed hisce litteris, tamquam edicto monere libuit, ne quis homini propediem morituro quietem irrumpat. Aveto. scrip. Ufenæ ad Ulrici Hutteni sepulcrum.

Sed cum suo cuique vel Genio vel Fato, verum etiam libidine sit utendum, difficile factu erit, quin aliquis exemplum Pseudosenensis libentius imitetur quam nos-

trum. Quis enim de se confidentius non sentit? Quis ergo non sibi dictum putet versum Euripidis:

Μάντις γ' ἄριστος, ὅστις εἰκάζει καλῶς:

quem, me invito, in libri titulo circumscriptum effigiem Didymi vides? Vel quis singula Prophetæ minimi oracula ingenio proprio illustrata, ut singula testimonia posteritati non commendabit? Neque ego abnuerim, alios scire posse, quæ ipse nescio: at illis prorsus assentior, qui stultam scientiam quæ sapientia caruerit existimant:

Rarus enim ferme sensus communis in ILLA
DOCTRINA.

Igitur, nisi religio mihi esset quidquam de autographo mutare in locum inscriptionis a Græco Tragico sumptæ, sententiam Latini Comici sapientissimam surrogarem:

Scin' scite quod scis, proin' tu sileas scitius,
Te id sciscere inscitissime?

Fortasse hoc quæsito ejusdem litteræ concursu Comicus carpit Euripidem, Sophoclem, aliosque gravissimos poetarum, quibus interdum hæc verborum schemata in deliciis erant: ut illud Ennianum

O Tite tute Tati tibi tanta tyranne tulisti.

His antiqui rhetores patrocinantur; hæc recentiores mirantur; hæc quis ausit dicere repudianda? tantummodo a doctissimis viris verecunde petere ausim, ut verba Comici vetusti amplectantur; nec sententiam aspernentur; scilicet: — Quisquis garrule promit omnia

vel quæ optima didicit, stultissime res suas gerit. Caveant præsertim Hypercalypseos interpretes, ne adimpleatur in iis verbum Prophetæ minimi : *Ignorantiam asinorum potiorem esse stultitia doctorum.*

Atqui non sum inscius (tametsi venalia atque invidiosa commenta defuerint) rem mihi asperrimam fore cum illis, quibus satius est probro affici, quam omnino non nominari; qui quidem non in alterius, sed in sui offensionem ænigmata excipient : quorum hominum tria genera novi. Unum genus est eorum qui aliquantula bona fama non carent, at augendæ impatientia miserrime anguntur : insidias quotidie pavent; hostes undique venire cernunt; quidquid anili suspicione perviderint, pro comperto habent; queruntur sese insontes ac de re litteraria optime meritos, calumniis peti; ad Mæcenatem confugiunt; cognitionem ab Augusto institutam de famosis libellis recolendam reposcunt; principis severitatem sollicitant; auxilia ephemeridum sibi adjungunt, et ad æquitatem humani generis provocant : scilicet orbi terrarum maximum fore ex detrimento rei litterariæ periculum. Alterum genus est eorum quibus, cum neutram famam assequi possent, quietem alienam movere magna merces videtur : belli caussas anquirunt, arripiunt; nec spes ulla victoriæ; at pacem metuunt : non tam sibi prodesse quam aliis obesse malunt. Tertium genus est eorum quibus famosa sunt nomina, pudor attritus; nobilitari se audacia ac dedecore student; neque sua met ipsi probra reticere vel dicere quidquam pensi habent, dummodo aliquo pacto innotescant. Nam ut mortales qui a libidine

laudis exagitantur, præclara sæpe, tamenetsi vana luctuosaque humano generi, facinora moliuntur, ubi opes, fortuna atque ingenii vis adsint; sic alii qui his rebus omnibus indigent, eademque ebrietate tument, nil adeo ridiculum, nil abjectum, nil fœdum excogitare possunt, quod statim non experiantur. Itaque doctissimus, et interdum (pace tua dixerim) elegantissimus poetarum finxit laudem more Bacchantis quatientem thyrsum:

Percussit thyrso Laudis spes magna meum cor.

Igitur ex cathedra clamitabunt, Hypercalypsin temere atque maligne in trivia jactam fuisse quasi semen rixarum: quas nihilominus alacri mente amplectentur. Tum me cavillari; causari; in jus rapere; consistere litem; lege privata me interrogare; eversorem dicere rei litterariæ, hostem patriæ; principis perduellionem me judicandum: denique editorem æque ut Hypercalypseos scriptorem capite damnandos; typographum ac librarios magna pecunia multandos; lectores igni et aqua prohibendos. At si prætor de accusatione cognosceret, lex illa Justiniani Imp. sanctissima: *Si quis agens intentione sua plus complexus fuerit quam ad eum pertineat*, satis præsidii mihi esset. Sed discrimen erit,

Judice, quem nosti, populo: qui stultus honores
Sæpe dat indignis: —
quem, nisi fuste coerces,
Urgueris turba circum te stante, miserque
Rumperis et latras:

a quo iras et verba viri doctissimi mutuantur. Irarum telis, ex conscientia innocentiæ, satis viriliter obviam

eam : verba tamen (postquam perlegi Eunuchomachiæ dialogum) magnæ mihi formidini sunt. Itaque si quid erraverim, inire pœnitentiam non recuso; prælia deprecor: obnoxium me præbeo; et pacem, aut saltem inducias, oblatis vectigalibus, opto :

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyrannis.

Quod si illi paci, vel gloriosæ, turpissimas rixas prætulerint; ego malim mutus condemnari, quam loquaciter triumphare. Chrysippus ille, quem Cicero vaferrimum, versutissimum, callidissimum Stoicorum, appellat, cum nequiret frangere captiosos academiæ soritas, aliud argumentum dialecticum excogitavit quod vocabat τὸν ἡσυχάζοντα λόγον : videlicet, dum alii verbis insistunt, *quiescendum.*

Neque ego intercedam pro Didymo, quem tantæ suavitatis hominem novi, ut ne hostibus quidem suis gaudia iniquæ ultionis invideat : præterea rerum humanarum adeo incuriosum, ut nesciret qua tempestate, vel qua de re, vel quorum populorum armis, bella ætatis nostræ perpetua agerentur; neque Regum nomina nosceret; neque cujus sub ditione provinciæ Europeæ essent: neque horologio aut kalendario uteretur : horas, dies, menses, sæculi annos non numerabat. Videant quoque viri eruditi, ne defunctum hominem adoriantur : nam post litteras illas quas M. J. Rainero Didymus scripsit, mortuus an vivus, quidve eo factum sit, adhuc quæro.

Ceterum, ne plura de Didymo ex me sciteris, reperies ad calcem libelli commentariolum olim Italice

editum quem initio epistolæ memoravi. Addam esse penes me codices autographi duo, quorum alter est inscriptus : Ὑπομνημάτων βιβλία πέντε, id est (ut scriptor commentarioli interpretatur) *libri memoriales quinque, de vita sua;* quos Didymus stilo Græco-Alexandrino, nescio qua mente, serio tamen, perscripsit; et aliquando edere, versione sive latina sive italica adjecta, in animo mihi est : alter, qui a scriptore commentarioli appellatur: *Itinerario a' confini della repubblica letteraria*, titulo caret; hanc modo præfert ex Phædro inscriptionem:

Joculare tibi videtur et sane leve :
Dum nihil habemus majus, calamo ludimus.

at edendum non arbitror. Interdum satis urbane jocari Didymum in itinerario video; aliquando haud inscite nugari; sæpius tamen discinctum ludere et pueriliter ineptire : qui etiam testetur vidisse se in abditas partes ædium academiæ cujusdam, legem in pila ahenea majoribus incisam litteris; sic :

Q. F. F. S. NEMINIVE. FRAUDI. SCRIPTURAS. QUASQUE ANTIQUITUS. SIVE. ANTIQUO. SERMONE. VEL. CHARTIS TRIBUS. SCRIPTAS. PROFERUNTO. SUMTUOSE. EDUNTO. OPTUMATI. SIVE. DEXTERO. SIVE. SINISTRO. QUOIQUE. DECORÆ GRATÆVE. SINT. DICANTO. PRÆFATIONE. MAXUME. LATINA MINUME. LACONICA. MAGNIFACIUNTO. IN. QUA. PLERA TAMENETSI. NEQUE. HILUM. ATTINENT. DISSERUNTO. GRÆCORUM. ROMANORUMQ. CARMINA. SINGULA. BINA. TRINA PLERA. EX. SANCTUARIO. INDICUM. RECITANTO. VARIA. IN-

AUDITA. LECTIONE. RENOVATA. ITEMQ. ALIQUOT. LINGUARUM. OMNIUM. VOCABULA. EX. THESAURIS

SANCTIO

OLLIS. QUI. HUJUSCE. LEGIS. ERGO. SEMEL. PARUERINT GRADUS. PRIMUS. ADSCENSUS. AD. CATHEDRAM. ESTO. OLLOS QUI. ITERUM. MAGISTROS. HABENTO. QUOS. TERTIO. ΠΑΝΤ APPELLANTO. SI. QUIS. SECUS. FAXIT. SPORTULÆ. MINUUNTOR. CRIMEN. VIOLATÆ. REI. LITTERARIÆ. ESTO

Atque ego, quamquam hoc editoris pensum, instantibus fatis, invitissimo mihi obtigit; nihilominus conatus sum exsequi non nisi rite : scilicet, non ex lege fortasse a Didymo ficta, verum ex perpetuo Eruditorum consensu, qui, ut lex, valet: non enim tam nescire, quam insolenter capessere litteras pro dedecore habent. Itaque, ne communia philologiæ jura videar migrare, scripsi ad te, Juli Rich. Worthi, epistolam; latinam, fortasse parum; verbosam, satis : in qua ne ratio ulla editionis Hypercalypseos te aliosve lateret, multa et varia complexus sum. En quoque libellum haud invenustis typis exscriptum, iisdemque illis exornatum figuris in manuscripto delineatis : has præterea curas adhibui, ut tibi omnium amantissimo elegantiarum, atque bibliothecis amicorum munusculum typographicum concinnarem. Vale. Scrib. Pisis. Kalend. Quinct. MDCCCXV.

HYPERCALYPSIS

DIDYMI

HYPERCALYPSEOS

CAPUT PRIMUM

1. VISIO Didymi clerici super Hieromomum monachum.

2. Et factum est ut Hieromomus nondum diaconus scriberet diaria in adyto templi de rege, grège, lège et prophetis : Et spiritus ejus obediebat pecuniæ.

3. Gaudebat quoque funeribus et exsequiis villicorum : Et cum orphani et viduæ non haberent cereum propter sepulturam consanguineorum, Hieromomus minabatur eis verbum Domini :

4. Væ villici! quomodo receditis ab oratione sanctorum? Ferte vinum, et triticum, et obolos eleemosynæ ne sacerdos contaminetur in luctu : Nisi sacerdos et clericus precati fuerint pro defunctis vestris, diabolus devorabit eos in gehenna ignis.

5. Et ego Didymus recordatus sum verbum Dei: Væ vobis, scribæ et pharisæi hypocritæ : quia comeditis domos viduarum orationes longas orantes.

6. Propterea recessi a via Hieromomi : et tantummodo scribebam diaria cum eo.

CAPUT SECUNDUM

1. Et factum est ut in undevigesimo anno, in sexto mense, in tertia mensis a baptismate meo, in die dominicæ, hora prima ante vesperas, contremeret arbor, et vidi visionem :

2. In terram transmigrationis Haramheorum, secus flumen civitatis Firzah, in agro qui dicitur Ptomotaphion: quod viri Haramhei interpretantur, sepulcretum quadrupedum.

3. Ego natus ad collem cyparissorum, loquar omnia quæ vidi in visione et quæ audivi in præsepia.

4. Qui audit, inquirat: et qui non habet oculos, quiescat in verba mea.

5. Et cum discumberem subter ficum, inhians labiis meis, si forte ventus qui agitabat ficum demitteret fructus in os meum: silentium stetit circum animam meam, et calor laxaverat mihi nervos et artus: erat enim mensis ficorum.

6. Et aures meæ audiverunt tonitrua in somnio: et ictus quasi grandinis percutiebant mihi nasum.

7. Ego autem expergefactus præ dolore nasi aperui oculos, et terror invasit in ossa mea: arbor enim concutiebatur veluti per procellam, et cœlum erat sine procella.

8. Et ficus acerbiores percutiebant mihi nasum: et lac eorum manabat amarius felle et absynthio: ficus autem maturiores pendebant ramis.

9. Cogitans cogitavi quod diabolus sederet in arbore, ut scriptum est per poetas in carminibus gentium et in libris metamorphoseon.

10. Et cum surrexissem vidi virum juvenem militarem cum acinace et galea et crista, habentem manu sinistra cornu venatoris: dextera autem concutiebat truncum magnum ficus.

11. Et dixi: Apage Satan: et pedes mei currebant procul ab arbore, currebant veluti super renes equorum.

12. Tunc sonitus terroris conversus paullatim in vocem hominis, clamavit: Sta: Ego autem cecidi in faciem meam et audivi vocem clamantis: Sta super pedes tuos et loquar tecum. Ego interim cum surrexissem currebam procul a voce.

13. Iterum vox appellans me nomine meo, et nomine patris mei, et nomine atavi mei, prosequebatur me: vir militaris currebat calceatus ocreis, et calcaribus ferreis: et sonus acinacis in vagina ferrea currentis super silices implevit frigore suras meas dum ingrederer præsepe bubulci contubernalis mei ad fugiendum terrorem inferni.

14. Et ecce ante oculos meos sedens super manipulum fœni cum calatho in manibus anicula quædam quæ vocabatur Margarita.

15. Vir autem militaris stans ad januam præsepis clangebat cornu clangore turmarum in die prœlii.

CAPUT TERTIUM

1. SIGNUM quod factum est Didymo clerico ab anicula Margarita cum vir militaris clangore cornu arceret omnes animas puerorum lascivorum et filiarum agri a janua præsepis.

2. Boves bubulci, cum tuba sonaret, timuerunt lanium et ploraverunt multo mugitu: Vis taurorum percutiebant cornibus præsepe, et virga generationis eorum extendebatur in ira: Agni lactentes currebant ad matres, et matres et agni stipabant ad invicem sese præ pavore: Et equi aratoris hinnitu inhiabant pugnam: Et sues grunnientes cursabant undique perterriti per præsepe: Canis autem pastoris longo ejulatu dixit omen triste. At anicula Margarita orabat sine pavore mentis ad Dominum.

3. Et cum viderem fortitudinem et fidem aniculæ amplexus sum eam: et plorans velut infans clamavi Aa Aa.

4. Et cum tertio aperuissem os meum ad clamandum Aa, anicula illa posuit in gutture meo dulcedinem ficus quem unum habebat in calatho.

5. Et comedi ficum: et factus est in ore meo, sicut mel, dulcis.

6. Illa autem porrexit ante me calathum vacuum. Et vir militaris dixit ad me: Si plantaveris vineam et fructetum venter tuus quiescet, et cogitationes tuæ sanabuntur.

7. Fac ut calathus iste quem ego do tibi impleatur sudore et labore tuo in nomine Dei.

8. Quid enim resupinus expectas ventum et procellam ut dejiciant fructus in os tuum? somnus et mors deprehendent animam tuam.

CAPUT QUARTUM

1. POSTHÆC exorsus est iterum clangor cornu viri militaris, et audivi vocem illius: stabat enim ad ostium præsepis.

2. Verumtamen melior est somnus quam fraus: melior est mors vitæ quam malum nomen et ignominia: optimum autem manducare panem opera manuum tuarum et vigilare in labore bono.

3. Expergiscere, Didyme, expergiscere: convertere oculos ad lumina cœli, et ad Dominum qui creavit cœlum et terram, et hominem ut desiderio cœli operaretur terram.

4. Scriptum est: Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conseres manus tuas ut dormias: et veniet ad te quasi viator egestas, et vituperium quasi vir armatus.

5. Et ecce tu captas viaticum insipientiæ et desidiæ et scandali: scribis enim ephemeridas adversus fratres tuos quærens lucrum in adulatione et calumnia.

6. Tu es clericus: quid ergo diaria cum clericis? Doce parvulos orationem quam didicisti in tabernaculo sancto: lege tibi et agricolis parabolas veritatis:

7. Quia Deus diligit parvulos et pusillos et pauperes: reddet ergo tibi bonum secundum caritatem tuam erga eos.

8. Evangeliza pauperibus orationem dominicalem: ut petant in quiete mentis et in sudore frontis panem quotidianum:

9. Ut in patientia cordis discant dimittere debitum debitoribus prædivitibus qui non reddunt operario mercedem:

10. Ut, cum leges, greges, reges filiorum Adam evertentur, subvertentur, revertentur super faciem terræ, agricolæ et operarii adorantes clament: Fiat voluntas Dei sicut in cœlo et in terra.

11. Sic pro labore justo habebis panem et pacem in domo cordis tui.

12. Cave præsertim ne scribas diaria: melior est somnus quam fraus: melior est mors vitæ quam malum nomen et ignominia.

13. Memoria scriptorum omnium ephemeridum in compositione adsentationis et objurgationis fiet opus sterquilinii.

CAPUT QUINTUM

1. ONUS Hieromomi.

2. Et vox viri militaris increpabat ultro: Homo homo de colle cyparissorum, fili Raphael filii Seraphim, scio opera tua, et adsentationem ad captandos improbos, et jurgia tua in prophetas, et insidias in animam meam: tu es vivus et mortuus.

3. Sed quia odisti opera Hieromomi adversus viduas, remitto tibi peccata.

4. Revertere a via tua pessima: leges enim cum cœcis, et scribes cum sycophanta: et tempus iræ prope est.

5. Hieromomus fiet monachus et sacerdos in urbe transmigrationis Gallorum Senonum ad Austrum Alpis Penninæ.

6. Et accinctus diploide impudentiæ, docebit pueros doctrinas quas ne ipse quidem didicerat.

7. Et fiet apostata: ut confiteantur omnes quod scriptum est per sapientem: Homo apostata, vir inutilis; graditur ore perverso; annuit oculis; terit pede; digito loquitur; pravo corde machinatur malum; omni tempore jurgia seminat: huic extemplo venit perditio sua.

8. Ideo Hieromomus scribet diaria ad injiciendum ignem inter stipulas civitatis quam manus Dei liberavit ab eversione et perditione licentiæ.

9. Et replebitur maledictione populi sui: et sumens malitiam suam et atramentarium et baculum viatoris exulabit per gentes alienas, donec veniet in terra fertili, ubi sedet Babylo minima, ad populum epulantem, de quo vaticinatus est Jacob:

10. Asinus fortis accubans inter terminos: vidit requiem quod esset bona, et terra quod optima, et supposuit humerum suum ad portandum, factusque est serviens tributis.

11. Ibi coluber devorans infantem interfectus est a malo cydonio agricolæ: et malum cydonium conterritum a lilio: lilium autem avulsum ab induperatore monacho cujus filii et abnepotes tenebant terram illam sub tributo per satrapas:

12. Mox Deus dominus exercituum dedit Viraginem principem populi: sicarii, publicani, et lenones mœchati sunt eam, et facta est meretrix.

13. Et Vultur præ se ferens vexillum Aquilæ venit et dixit pullo suo: Ego dominus: tu autem princeps populi hujus; et dabo tibi alas Leonis; et cornu unum Tauri bellicosi; et Piscatoris litora: verumtamen tu contemne prophetas, quia ego multitudine stultorum sapientiam prophetarum obruam.

14. Principio Deus induit fortitudine ensem pulli; et mentem ejus justitia; et cor ejus misericordia: et pulchritudo et castitas osculatæ sunt in thalamo suo: et vidit virgines et matronas versantes rosas in lectulo filiorum suorum.

15. Deinde res nimis prosperæ et adulatores, et Synagoga Doctorum, et Senatus Parasitarum inflaverunt animam suam, et in ebrietate gloriæ suæ rejecit prophetam; vocavitque Synagogam Doctorum, et Senatum Parasitarum, et dixit ad eos verba Baruch:

16. Ecce misimus ad vos pecunias, de quibus emite holocautomata et thus, et facite manna, et veneramini Nabuchodonosor trium Babylonum, et me Baltassar filium ejus: magnificate bellipotentem:

17. Ut omnes populi sileant sub umbra Nabuchodonosor: vos autem cantabitis eum sub umbra mea, ut serviatis mihi et servis meis multis diebus, et inveniatis gratiam in conspectu meo semper.

18. Et dedit Hieromomo grabatum et ferulam, et constituit eum pædagogum Chaldæum epheborum atrii regis.

CAPUT SEXTUM

1. Onus Hieromomi.

2. Dixit spiritus Dei vivi: Necesse est ut veniant scandala.

3. Tradidit ergo Satanæ scribas et pædagogos et anus poetrias libidinosas ut scandalizent.

4. Hæc dixit vir militaris ad me: Gallus homo satiabitur fructibus terræ pinguis, et vociferabitur:

5. Obliviscimini linguæ patrum vestrorum quia profert inania: loquimini linguam meam quæ habet verba sapientiæ, et cantat mirabiliter in orchestra.

6. Tunc et Hieromomus bibet vinum in convivio Eden satrapæ, et una cum Gallo vociferabitur: Expuam fel e jecore meo super facies filiorum populi ad sanandos oculos eorum, quia prophetæ excœcaverunt civitatem.

7. Cives autem boni dicent Hieromomo: Extendis linguam tuam quasi arcum mendacii et non veritatis:

8. Comede et bibe in paupertate tua sub rege prodigo, et superpone digitum ori tuo: ne lictores equestres adducant te in castrum civitatis paludosæ usque ad mortem.

9. Sed aures Hieromomi non erunt audientes verbo patientiæ: et iterum subsannabit prophetas justos terræ pinguis, ubi sedet Babylo minima.

10. Cives autem dicent iterum: Hieromome presbyter; exue vestes amatorias juvenum, et indue te indumento nigro levitico:

11. Abjura sacrilegium adulterium et simoniam: mitte calamum sycophantæ: tolle librum psalmorum, et cum sacerdotibus et populo dic canticum in templo Dei ad exoptandam pacem urbis, libertatem civium, et gloriam principis:

12. Noli, tu sacerdos, magnificare clades triumphales: minus enim a Domino Deo petimus regem bellipotentem; magis verò sapientipotentem:

13. Scriptum est: Tu es sacerdos in æternum.

CAPUT SEPTIMUM

1. Onus Hieromomi.

2. Audi, Didyme, quia cives boni facient tertio verba patientiæ Hieromomo: filiusque Vulturis prætendet alas suas super eum.

3. Apostata autem obduratur in prævaricatione; nec habebit ultra medicinam: et cum tertio non audiet, et Vultur repulsus fuerit in nido ignominiæ, onus ultionis corruet adversus eum.

4. Lictores equestres ligabunt manus ejus in pollicibus ferreis, et circumdabunt eum vinculis.

5. Bibliopolæ pro redemtione nummorum quos dederant ei ut scriberet cum atramento sycophantæ ad liniendam libidinem improborum, venundabunt verromercatoribus papyrophylacium Hieromomi.

6. Lectores ephemeridum execrabuntur eum in amaritudine quia crediderunt mendacio, et persecuti sunt veritatem.

7. Ille recordatus dierum felicitatis suæ, petet auxilium; et participes quoque sui recedent ab eo.

8. Phlyrias histrio, filius Benach; et Ghoes poeta, filius Horos; et Psoriona ludimagister, filius Phthoniæ; et Agyrtes bibliopola, filius Bethon:

9. Et alia genimina Mammonæ quorum frons est attrita et cor non est carneum:

10. Qui dictabant diaria Hieromomo, et instaurabant eum testem fornicationis calumniæ in prophetas vivos, et in reges mortuos:

11. Et prandebant cum illo agnum pinguem de grege, et vitulos Vaccæ Pastoris boni:

12. Dicebantque Hieromomo: Affer vinum et bibemus: Et in crapula et ebrietate amplectebantur invicem clamantes: Pax: et non erat pax.

13. Tu ergo despice eos: neve convivia illorum adeas: quia manducant panem pollutum.

14. Neque sermones illorum audies: quia falsiloqui, et subversores, et irritatores sunt, et spiritus oris eorum multiplex.

15. Neque protuleris eloquium coram eis: quia increduli, invidi, delatores, et exasperantes.

16. Quam ob rem, illis audientibus, pone signaculum labiis tuis: præstolator intellectus sui venundabit veritatem, et mercenarius animæ suæ tradet animam fratris sui.

17. Iidem ergo omnes exprobrantes calamitatem Hieromomo, apponent peccata sua super eum.

18. Unusquisque autem in abscondito cordis sui obdurabit cogitationes suas in impietate.

19. Diu silet enim conscientia in præcordiis impiorum: conscientia impiorum leo dormiens.

20. Scriptum est: Iniquitas surrexit in virga crudelitatis: sed crudelitas, sero quamvis, sibi flagellum.

21. Ideo dum lictores equestres adducent Hieromomum in castrum civitatis paludosæ usque ad mortem:

22. Ghoes, et Psoriona, et Phlyrias, et Agyrtes filius Bethon prosequentur eum jacentem in compedibus super plaustrum, et canent tuba: Io.

23. Et fricabunt faciem ejus urtica ut discat erubescere.

24. Tria tantum; Ara, Aratrum, et Arbor patibuli, filiis Adam opus sunt: unus vero inverecundis hominibus pædagogus optimus; Carnifex.

CAPUT OCTAVUM

1. Gladius quem vidit Didymus clericus.

2. Silentium circumstetit et tenebræ factæ sunt in præsepia: vesperascebat enim dies.

3. Et audivi vocem dicentem: Sume calathum et accede. Et sumsi calathum et dixi: Ubi es?

4. Et vir militaris evaginavit acinacem clamans: Sequere lumen fortitudinis.

5. Et vidi acinacem coruscantem nudum: et cecidi ad pedes ejus tamquam mortuus.

6. Et apprehendit me in cincinno tonsuræ meæ: et adduxit me ad flumen urbis Firzah in aggere qui respiciebat ad aquilonem, ubi est sepulcretum quadrupedum.

7. Minæ turbinis possidebant terram: et stellæ retraxerant lumen: nox solitaria gradiebatur in circuitu sepulcreti: et in cursu aquarum tonitrua.

8. Gladius autem viri militaris, in aspectu æris candentis, frangebat noctem.

9. Et ex utraque parte chalybis, velut stellæ magnitudinis minimæ, præfulgebant literæ duodecim:

10. Ex parte una, literæ sex: EST EST: ex parte altera, literæ sex: NON NON.

CAPUT NONUM

1. VERBUM super anum poetriam.

2. Et ecce similitudo mulieris nudæ, annorum sexaginta: quæ, quasi vulpis sitiens prædam per solitudinem, explorabat undique penetralia fovearum quadrupedum; et sub lumine aeris tenebrescentis veniebat,

3. Distorquens oculos, intuitu procaci, dentibus fractis, mammis attritis, femore fœdo proluvie, ventre prægrandi, cruribus valgis:

4. In capite ejus calvitium: et nesciebat consistere pedibus.

5. Et habebat manu sinistra calamum.

6. Et effodiebat morticina quadrupedum: congregabatque putredines conglutinans eas in ore suo.

7. Et expuebat conglutinatum: et coagulatum est in atramento scriptoris.

8. Post hæc quatiens colubrum rubrum immanem, percutiebat manu dextera nates suas magno cachinno:

9. Et continuò oculi mulieris sexagenariæ insaniebant libidine.

10. Et inhorruerunt pili carnis meæ.

CAPUT DECIMUM

1. Mors Hieromomi.

2. Et ecce eunuchus quidam, ludimagister, nomine Philippus: homo spurius de terra transmigrationis Haramheorum.

3. Gradiens incessu anseris: et conspicilli equitabant nasum ejus: erat enim varus et lippus.

4. Tenebatque ligonem vespillonis: et semitæ ejus erant involutæ ambiguitate et caligine: quem cum conspexisset lamia clamavit currens obviam ei:

5. Ecce coagulavi secundum præceptum Psorionæ atramentum calamo suo et fratrum suorum.

6. Opus perfeci: veni et inebriemur amplexibus donec illucescat dies.

7. Eunuchus respondens ait: Anna soror Calamobòa, Hieromomus cinædus tuus mortuus est nudiustertius in vinculis et blasphemia.

8. Phlyrias et Ghoes, et Psoriona filius Phthoniæ, et Agyrtes filius Bethon, mœchi tui, venient ad sepeliendum eum in Ptomotaphio: iidem enim exhumaverunt corpus ejus de loco sancto ubi Synagoga Doctorum sepeliverant eum.

9. Et ecce hic ego fossor sepulturæ rursum.

10. Et cum audivisset hæc verba, poetria pererrabat ad similitudinem canis fœtæ lustrans tenebras et sepulcra:

11. Et ejulabat valde dicens: Venena latentia in putredine, et morticina pestifera:

12. Date mihi virus ad occidendos in convivio Ghoes, et Psorionam et Phlyriam, et omnes Apostolos eorum Iscariotes Hieromomi mei:

13. Stillate atramentum et scribam alphabeto flammeo maledictionem æternam: optimates enim urbis crediderunt mihi:

14. Et sicut acuebam calumnias adversus maritos meos: et excœcavi Justitiam calamo, et aperui aures suas lacrymis meis: Et e sacramento germinavit condemnatio innocentium:

15. Sic scribam in libro imprecationem et juramentum et væ ad perdendos etiam nocentes:

16. Quoniam participes et proditores cinædi mei vivi, persecutores etiam facti sunt mortuo.

17. Et bacchabor in Synagoga Doctorum, et in templo, et in emporio populi nuda:

18. Conspicite me populi omnes quia etiam vestimenta mea tandem abominantur me.

19. Cognoscite immunditiam meam quam texi indumento virginis:

20. Numerate super frontem femoris mei oscula Phlyriæ, et Agyrtes, et Ghoes, et Psorionæ inquilini domus meæ.

21. Confitebor omnia facinora mea et fornicationes, et calumnias, et infanticidia; quoniam adulteri mei, adjutores mei hypocritæ, exultant in amaritudine luctus mei: et sepulcrum Hieromomi erutum est manibus eorum.

22. Corripite ergo me fune et igne et forcipe dummodo excrucientur adulteri mei mecum: et dulcificabo amaritudinem meam opprobrio adulterorum meorum, et consolabor in inferno.

CAPUT UNDECIMUM

1. Post hæc mulier sexagenaria tinxit calamum atramento conglutinato in ore suo.

2. Et scripsit super convexum femoris sui multitudinem adulterorum suorum, numero arabico: nomina autem eorum litera Haramhea:

3. Et numerus et nomen convertebantur in ulcus: et nares meæ abominatæ sunt fœtorem.

4. Et dum lamia illa ejularet, vidi lacertum viridem contorquentem se se ex ore suo: habebat enim lacertum pro lingua.

5. Et ex ore lacerti spicula mille: et in omni spiculo sulphur, et virus, et sanguis.

6. Eunuchus interea Philippus effodiebat foveam ligone.

7. Sedens autem fessus super aggerem glebæ foveæ deposuit ligonem in femore suo: et conserens manus suas, et emittens vocem tintinnabuli obtusi, dixit mulieri:

8. Audi, Anna Calamobòa: Synagoga Doctorum ne scandalizarent plebem et ecclesiam sepelierunt corpus Hieromomi in circuitu dormitionis fidelium:

9. Pavor autem viatoris vespertini obtulit hesterna nocte oculo suo similitudinem Hieromomi egredientis e tumulo, evertentis cruces defunctorum in pace.

10. Et simulacra eorum in aspectu legionis columbarum timentium accipitrem orabant gementes ad Deum: *Inimicus animæ nostræ exterens ossa pacifica.*

11. Audi Anna, et parce mihi; quia conturbatio super conturbationem, et auditus super auditum: etenim inhabitantes apud locum religionis audivere vocem Hieromomi:

12. Clamabat enim ab inferis: Fili Horos, fili Bethon, fili Phthoniæ, fili Benach: et vos omnes qui tractabatis consilium mecum:

13. Ad quid dereliquistis solum in prœlio?

14. Eja depellite prophetas de nido vitæ; umbra mea autem evertet reliquias eorum, et ossa eorum ludibria aquilonis:

15. Ne viventes in posterum commemorent virtutes eorum super tumulos, et lugeant eos.

16. Cives igitur qui audiverunt hæc, reædificaverunt hodie oriente sole sepulcra fidelium: et instauraverunt cruces super ea, et maledixerunt Hieromomo.

17. Postea irruerunt adversus Ghoes et poetas; et adversus Phlyrias et scurras; et adversus Psorionam et ludimagistros; et adversus Agyrtem et bibliopolas, et genus omne scriptorum ephemeridum.

18. Et adversus Synagogam Doctorum.

19. Et etiam adversus me, quamvis custodiam vocem in faucibus meis, ne obstruantur in convivio Eden principis Parasitarum: quia esurio.

20. Neque calamum tinxi in atramentario, neque chirographum dedi typographo: quia paveo.

21. Verbum meum invisibile jactum in præcordia aurium irrisoris divitis: et cum germinaverit zizania de semine meo in ore alieno, ego dicam: Non novi.

22. Ego ergo recogitans consilium, dixi in concilio adulteris tuis: effodiamus cito corpus Hieromomi; sepeliemus illud in Ptomotaphio.

23. Futurum est enim ut locus sanctus sit in æternum acies pugnæ inter umbram Hieromomi et umbras fidelium.

24. Sicut dictum est per poetam: *Curæ non ipsa in morte relinquunt.*

25. Nam ubi rursus Hieromomus vocaverit vos ab inferis, revelans opera vestra, furor populi et lapides corruent in nos omnes.

CAPUT DUODECIMUM

1. Funus Hieromomi.

2. Et vir militaris dixit ad me: Convertere Didyme ad plagam orientis, et vide: Et continuò facta est lux lurida in circuitu aeris.

3. Et vidi et ecce ibi sexcenta millia alarum vespertillionum micantia sulphure accenso, et supernatantia per fluenta fluminis.

4. Et supervecta alis properabat ad nos cymba nuda velis et remis.

5. Et in cymba similitudines virorum sex, et feretrum.

6. Et cum adpropinquassent ligaverunt cymbam ad truncum arbuti in aggere.

7. Et primus egressus de cymba homo pusillus qui vescebatur spongiis et glycyrrhiza: hic Agyrtes filius Bethon.

8. Habebatque super humerum corbem voluminum, et in manibus cymbalum: et festinabat clamans loquaciter:

9. Ecce aromata mea, ære alieno magni parta ad comburenda ossa Hieromomi.

10. Secundum autem egredientem de cymba vidi hominem loquaciorem, capite tecto caliendro de pelle simiæ; et larva personæ in manibus ejus; et alebatur cicadis: hic Phlyrias histrio filius Benach.

11. Tertius veniens oculis et lacertis excoriatis, manducans apes et expuens aculeos in os hominum concinnabat verba achaica, et in labiis ejus murmur lojolitæ; et in manibus ejus radices verborum: hic Psoriona filius Phthoniæ.

12. Et vidi in fronte hujus scriptos cum fuco auripigmenti numeros arabicos undecim 19876543210.

13. Et cum adpropinquaret ad fulgorem gladii viri militaris, ecce numeri decem priores facti evanidi: numerus autem postremus *zero* factus grandior in medio frontis.

14. Quartus autem egrediens intuitu tristi, manducans limaces et expuens salivam clamabat: Colligite argentum meum: Et commixta salivæ exibant cornua limacis: hic Ghoes filius Horos.

15. Et posuit super aggerem vasum plenum papyris carminum: et cum spiritus venti rapuisset carmina et obtulisset illa omnia ante oculos meos:

16. Ego Didymus legens vidi: PRO LEGE, IN LEGEM: PRO REGE, IN REGEM: PRO GREGE, IN GREGEM.

17. Interea ille canebat carmina cum tumultu: et discordia personabat in cantico liræ suæ:

18. Cumque dixisset carmen, circumspectans undique insidias et æmulos, prætendebat palmam dexteræ suæ ad eleemosynam, veluti cæcus in vestibulo templi.

19. Sequebatur eos quattuor pygmæus quidam anagnostes: et frons ejus velut tabula et caries; vescebatur enim tineis librorum; clamabatque voce ranarum: Miserere:

20. Et cum homo quartus proximus ei, plecteret illum valde crudeliter plectro liræ suæ, anagnostes respondebat: Amen.

21. Hic schismaticus est, et sine nomine.

22. Postremus autem et indutus vellere verris decoriati egressus est de cymba gigas altitudinis quinque cubitorum et palmi:

23. Vorans reliquias cœnæ magnæ cœnaculi filiorum Carnificis Sancti:

24. Et ruminabat epulas velut Bos: et eructabat eas clamans:

25. Unus ego omnia scio quæ vos omnes nescitis: nam Judas Iscariotes qui tradidit Filium hominis in osculo sancto erat de stirpe David. David enim rufus erat.

26. Tunc vir militaris dixit ad me: Gigas ille indutus vellere verris nescit quod populi sciunt: etenim ipse quoque tradidit magistrum suum Synagogæ Doctorum: Baltassar deceptus a Synagoga dedit quinque millia aureorum pretium proditionis, et constituit gigantem magistrum magistrorum.

27. Hi sunt viri sex quos ego Didymus vidi egredientes de cymba.

CAPUT DECIMUM TERTIUM

1. Et gigas ille erat sandapilarius: et deposuit feretrum prope foveam defossam ab eunucho.

2. Et cum subvertisset sandapilam ad ejiciendum cadaver, agnovi Hieromomum olim monachum, et lacrymæ obortæ sunt in oculis meis, et palpebræ meæ caligavere.

3. Recordatus sum enim dierum innocentiæ meæ, et lusus pueritiæ nostræ: et omnes cogitationes meæ fractæ sunt statim formidine mortis æternæ.

4. Et velavi manibus oculos meos ne forte vir militaris conspiceret veritatem adflictionis meæ:

5. Ille scrutans præcordia mea dixit: Initium virtutis misericordia: scriptum est: Justi omnes misericordes sunt; et Deus custos misericordiæ:

6. Et si hi omnes qui stant coram te minati fuerint animæ tuæ, miserere eorum:

7. Et ubi omnes homines timeant eos, terebit eos tribulatio, et conscientia, serò quamvis, vallabit eos.

8. Inter hæc filius Bethon instaurabat rogum de voluminibus corbis.

9. Mulier sexagenaria assumpsit planctum super cadaver:

10. Phlyrias autem cantabat juxta eam voce meretricia cantiones melicas poetæ exsecti: plorabatque lacrymis comœdi.

11. Later jacebat in Ptomotaphio, et gigas cœlavit in eo unguibus effigiem Hieromomi, atque epitaphium quod per alpha et beta pygmæus anagnostes scripserat: sic:

ΤΑΦΟΣ. ΑΡΑΣ: ΙΕΡΟΝ
ΚΥΝΑΛΩΠΗΞ. ΙΕΡΟΜΩΜΟΣ. ΚΕΙΤΑΙ
ΝΕΚΡΟΣ. ΔΑΚΝΕΙ. ΦΕΥΓΕ

12. Pygmæus ne forte alii conspicerent quæ scripserat, sedit super laterem: et illudens illis locutus est sibi: Ἀλωπηκίζειν πρὸς ἀλώπηκα.

13. Et vir militaris, respondens illi, dixit ad me: Ὄφις, εἰ μὴ φάγοι ὄφιν, δράκων οὐ γενήσεται.

CAPUT DECIMUM QUARTUM

1. Eunuchomachia. Exorsa est enim rabies æmulationis inter Psorionam et Ghoes: alter enim malebat Hieromomum laudare pro rostris: alter vero cantare in strepitu liræ epicedium.

2. Psoriona autem clamabat: Audi Ghoes; quia Nabuchodonosor rex trium Babylonum constituit me doctorem Synagogæ suæ minimæ: quisquis igitur respuerit scripta mea, majestatis reus erit; quippe qui subarguet ignorantiæ Nabuchodonosor regem, qui me constituit doctorem.

3. Ghoes autem clamabat: Sile, fili Phthoniæ; quia orationes tuæ ambulant pedetentim; carmina vero mea pennis volucribus volant: idcirco Nabuchodonosor rex constituit me præconem nominis sui, ut confiteantur eum populi omnes: quisquis igitur antefert orationes suas pedestres cantionibus meis, antefert gloriam suam gloriæ Nabuchodonosor regis: tu ergo majestatis reus eris.

4. Hæc ego Didymus audivi in visione argumenta incredibiliter vera: futurum est itaque ut tradantur laudata posteritati per hebdomadas Polygraphi.

5. Tunc interim in Ptomotaphio invidia et livor antiquus exarsere in furore novo inter Psorionam et Ghoes:

6. Et jurgia et minæ et execrationes, et recriminationes scelerum: et Ghoes exprobrabat furta Psorionæ; et Psoriona exprobrabat Ghoes lenocinia: et petebantur calumniis ad invicem.

7. Et Ghoes adjunxerat sibi auxilium Agyrtes: Psoriona vero auxilium Phlyriæ histrionis.

8. Gigas percutiebat alapis tum Ghoes et Agyrtem; tum Psorionam et Phlyriam.

9. Pygmæus sedens seorsum, altero oculo plorans, deprecabatur rixam: altero vero subridens, exhilarabat hypocrisiam cordis sui.

10. Et Anna Calamobòa dum osculabatur prœliantes, vulnerabat eos omnes dentibus suis venenatis.

11. Et oriebatur rursum disputatio maligna, de lege, rege, grege: et in disputatione crimina majestatis, et sanguis sine ense: saxa autem et ossa quadrupedum ministrabant arma.

12. Eunuchus interea Philippus exterritus fugiebat passibus anseris: meditabatur adire convivium Eden satrapæ Pharisæi Doctoris Maximi: is enim ciebat Eunuchomachias, ut rideret Doctores rixantes, quibus tamen Pharisæus iste Maximus præerat.

13. Et sepulcretum versum est in tabernam ardelionum.

14. Et factus est terræmotus magnus.

15. Et scissa est fragore horribili terra: et similitudo asini decoriati exsurgens de tumulo cursabat undique:

16. Et ruditus ejus longior eheu centum virorum bellatorum morientium.

17. Et cum spiritus asini, me præsente, transiret, perterrita sunt omnia ossa mea.

18. Rudor interim redactus est in cantilenam Synagogitæ legentis ex cathedra sua.

CAPUT DECIMUM QUINTUM

1. Querimonia asini.

2. Loquente asino, viri omnes et eunuchus et mulier tacebant: et deambulante illo, stabant.

3. Hæc locutus est asinus:

4. Patres mei et fratres mei, et equi et muli necessarii mei, et boves et oves aliique filii terræ noti mei:

5. Confecti labore, senio et tabe servitutis emortui sunt: et ad terram parentem nostram reversi, ubi pax.

6. Vos autem humanæ belluæ quòd præter omnes creaturas animalium habetis loquelam et manum, exactores et carnifices nostri facti estis:

7. Qui non reputatis vos filios terræ sicuti et nos, et affectatis viam cœli: sorduimus ergo coram vobis.

8. Concedite saltem nobis domum terræ: domum maternam atque pacificam omnibus in æternum.

9. Quare conturbatis requiem nostram et in solitudine mortis nostræ vigilatis?

10. Scilicet congeries putredinis asinorum et boum videtur vobis cathedra digna sapientiæ:

11. Vos enim, sicut audivi in lumine vitæ meæ, transvolatis nubes et luminaria firmamenti et Solem et septem mœnia cœlorum: Et oculo carneo, et cerebro carneo, et corde carneo, judicatis Sanctum sanctorum in excelsioribus excelsi.

12. Verumtamen audivi etiam sapientes vestros dum portarem onus decimæ et primitias villici mei ad ostium altaris:

13. Confitebantur enim hæc tria in volumine sancto: Homo nihil habet jumento amplius: Unus interitus est hominis et jumentorum, et æqua utriusque conditio: Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et si spiritus jumentorum descendat deorsum?

14. Nos verò novimus duo munera quæ sejungunt vos a nobis et superbire vos faciunt, esse munera ærumnæ: loquela facit vos loquaces, falsiloquos, delatores; in manibus gladius et calamus:

15. In ore vestro, fel; in manibus, sanguis: egetis ergo lege, quam fornicamini; et rege, quem adulamini; et vos estis grex devoratus aut devorans.

16. Nunc fons calumniarum vobis est: an lex sit ante regem et gregem; vel an rex sit ante gregem et legem; vel an grex sit ante legem et regem:

17. At ubi veritas? nonne dixistis scripta vestra esse aromata ære alieno magni parta ad comburenda ossa hominis? nonne venter vester devorat veritatem? nonne in statera præponderat aurum?

18. Sed veritas ex ore meo quia ego asinus et mortuus.

19. Grex, est populus; lex, est canis vigilans; rex, est pastor: ergo rex primus et ante omnia, quia sine pastore neque canis neque pecus; præterea habet baculum. Sed vulpes sunt inter pecora; et vos vulpes estis: nunc dicite in corde vestro: Ignorantia potior est stultitia; asinus novit nos.

20. Neque ego arguerem ænigmata vestra dummodo quiescerem cum fratribus meis: sed nunc vos coinquinatis reliquias nostras cadavere inimico.

21. Frater vester Hieromomus filius olim fuit agri hujus.

22. Et cum carnifices nostri venirent ad mactandos nos per cultrum et malleum, Hieromomus puer laniabat nos longa morte:

23. Et excoriavit me senem et claudicantem admodum vivum cum scalpro librario, ad quæstum pecuniæ: nolo ergo carnificem meum inquilinum esse domus meæ sempiternæ.

24. Vobis itaque nullus exitus de loco isto, quin prius sepeliatis in ventre vestro cadaver Hieromomi.

25. Saturamini carnibus fratris vestri antequam fames deprehendat vos, et mors visibilis sternat corpora vestra convivia ferarum.

CAPUT DECIMUM SEXTUM

1. Sepultura Hieromomi.

2. Et factus est terræ motus major: et scissa est terra rursus; et similitudo asini reversa in habitaculo suo.

3. Et lumen sulphuris accensi alarum vespertilionum vertebatur in fumum; et multiplicatæ sunt tenebræ: et ventus rugiens arefecit gramina Ptomotaphii: et undæ fluminis equitabant per tumulos.

4. Et quattuor viri et pygmæus et gigas et eunuchus et anus clamabant ejulatu teterrimo: Væ:

5. Et cum væ hominum vox vulpis et lupæ et canis fœtæ, et ranarum sexcentarum: et bubo et bufo et noctua et upupa, lugubri et funereo singultu: et chersydrorum, chelydrorum sibila, jaculorum, cenchrium, amphisbænarum, aspidum, basiliscorum, parearum, et totius progeniei viperarum.

6. Homines autem quærebant cymbam in aggere, et cursabant palpantes tenebras: cymba verò nabat per æquor Tyrrhenum procul ab aggere.

7. Et ecce legio corvorum super corpus Hieromomi: et omnia reptilia et animantia immunda cum eis.

8. Clamavitque eunuchus: Esurio: Fratres viri, adimpleatur verbum asini, antequam animalia cœli, amnis, et terræ devorent cœnam nostram, et mors visibilis epuletur nos omnes in Ptomotaphio.

9. Timentes igitur filii hominis minas spiritus asini, comedebant carnes fratris putrefactas.

10. Vir militaris exhorruit epulas sceleratas et dixit: Attende. Cucurritque cum gladio et cornu in medio convivii:

11. Et ad fulgorem gladii, vidi Hieromomi carnes statim consumptas: et belluæ rapiebant sibi ossa arida.

12. Vidi sex homines et poetriam et eunuchum madentes a vertice capitis usque ad plantas pedum sanguine bullienti, et lambentes sanguinem linguis ad potum:

13. Cumque vir militaris vibraret acinacem ad jugulandos eos, retraxit gladium, et abstinuit a cæde, clamans voce magna:

14. Non ego ultor iniquitatum quas iniqui perficiunt super iniquos; et calix iræ nondum superfluens:

15. Vivite nunc omnes a quibus ego aliquando immolatus fuero: tu autem, terra, ne operias sanguinem meum ante ultionem.

16. Et adposuit cornu labiis suis, et sepulcretum desolatum est a multitudine illa: et restituit ensem vaginæ suæ, et obtenebratus est aer, et silentium et umbræ steterunt circum animam meam.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM

1. Nuditas trium Babylonum.

2. Et cum mansissem una cum viro juveni militari in solitudine obscuritatis, agnovi punctum medium noctis per duodecim ictus campanæ turris urbis Firzah.

3. Et audivi voces commotionis magnæ discurrentes per nubes cœlorum sicut tonitrua: et tendebant ad alam sinistram Aquilonis, dicentes:

4. Babylo maxima, quia quæsivisti veritatem et invenisti et pervertisti eam, furiosa, in impietate libidinum populi tui; si sanguis effusus a te et per te refluxerit super te, fiet in te lacus sanguinis profundus altitudinis mœnium tuorum, et latus latitudinis ter millia passuum a Meridie ad septem Triones, et longus longitudinis sex millia passuum ab ortu ad occasum: Væ civitas! propter te veritas facta est execrabilis: ostendam gentibus nuditatem tuam; non recedet a te rapina.

5. Et voces commotionis conversæ sunt retrorsum quasi fulmina repercussa: et properabant ad plagam intra Solis ortum et Austrum, dicentes:

6. Babylo perpetua, quia aperti sunt cœli et missa fuit lux super te; tu autem, vaferrima, super pulchritudinem collium tuorum offudisti nebulam commodam pastoribus tuis ut devorent greges alienos et tuos; et principes tui, septi obscuritate, in muneribus judicant, et sacerdotes tui docent in mercede, et prophetæ tui divinant in pecunia, dicentes: Numquid non lux in medio nostrum? Væ civitas! lumen habes divinum, et obtenebras id umbris terræ: ostendam gentibus nuditatem tuam; non recedet a te rapina.

7. Repente voces flexerunt cursus tonitruum ad plagam intra Solis occasum et Aquilonem, dicentes:

8. Babylo minima, quia stupida neque invenisti neque quæsivisti vias veritatis; sed aperuisti aures tuas ut satiarentur mendacio; obserasti oculos tuos ne cernerent lucem; et lingua tua promta in ebrietate, et mens tua lenta propter pinguedinem miscuerunt adulationem et jurgia; neque secernis justos ab impiis, vel cives ab alienis; Væ civitas! piscina calumniarum, et invidiæ dilaceratione plena: ostendam nuditatem tuam; non recedet a te rapina.

9. Nunc gloriare et lætare, Babylo dives, in nuditate trium Babylonum: ad te quoque perveniet calix; inebriaberis atque nudaberis.

10. Cum autem voces conticuissent, ego quidem stans admirabar: et sciscitatus sum a viro militari quid prænuntiarent; neque audivi responsum.

11. Ille enim sedens in terra plorabat abunde, in desperatione: et lacrymæ suæ manabant tacitæ quasi pluvia verna matutina quæ fallit oculos aratoris.

12. Propterea ego quoque sedens in terra juxta eum non loquebar ei verbum: animadvertebam enim fletum suum esse sine consolatione.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM

1. Verba novissima.

2. Cum autem pertransisset dimidium primum noctis, et dimidium dimidii secundi, vir militaris adsurgens, statuit me super pedes meos;

3. Ut faceret mihi verba novissima: neque ego quibam cernere eum per opaca noctis; verumtamen accepi in corde meo vocem ejus.

4. Et loquebatur ad me: Cum redieris ad collem cyparissorum, et plantaveris vineam et fructetum ut impleas calathum labore tuo:

5. Revertere in urbem tuam, et vaticinare visionem quam vidisti: neque posces eleemosynam, neque accipies mercedem ab homine ullo: scriptum est: Ignis devorabit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt.

6. Ego autem recordatus ludibria prophetarum, clamavi dicens: Ecce omnia vidit oculus meus, et audivit auris mea, et intellexi singula:

7. Concutit artus meus tremor: contritum est cor meum, et in cogitationibus meis sanitas.

8. Pusillus sum tamen et insipiens et adolescens et pauper et clericus: ideo irridebunt me multi; et si quis inclinaverit aures ad me, quæret signum.

9. Respondit ille: Scriptum est: Lampas contemta apud cogitationes potentium parata ad tempus statutum. Requirentibus signum, signum sit fortitudo tua in paupertate.

10. Verumtamen ure ephemerides et volumina pædagogiæ monachorum qui abutebantur pueritia tua: vade ad sacerdotem ecclesiæ tuæ paternæ, et accipies VOLUMEN UNICUM in quo prophetabis, et non fies contemtibilis.

11. Igitur cum redieris in urbem aperi VOLUMEN, et dic Synagogæ Doctorum: In antiquis est sapientia; audite quod dictum est antiquis:

12. Congregatio hypocritarum sterilis in vaniloquio: utinam taceretis, et videremini esse sapientes.

13. Deinde interroga Senatum Parasitarum qui ædificant sibi domos: Ubi est litura quam linistis?

14. Scriptum est enim: Erumpere faciam spiritum tempestatum, et imbrem inundantem, et perniciem hiemis ab Aquilone; et destruam parietem quem reges liniunt absque temperamento, et revelabitur fundamentum inane.

15. Propterea manus puerorum lascivorum diruet extemplo fastigium domus vestræ, et ejicient vos de sedibus vestris, et clamabunt: Non est domus; et qui modo ædificabant, non sunt.

16. Deinde dic prædivitibus: Quando alieni capient exercitum civitatis vestræ, et ingredientur portas ejus, et super fratres vestros mittent sortes:

17. Nolite, confisi opibus vestris, lætari in die paupertatis fratrum vestrorum, neque magnificare os vestrum in die angustiæ: Divites sumus et locupletati a patribus nostris, et nullius egemus.

18. Suadeo vos emere aliquantulum caritatis et verecundiæ, et animadvertetis vos esse cives ejusdem miseræ civitatis, et in vinculis et in opprobrio sicut et alii qui habitant civitatem; at abjectio vestra, propter opes vestras splendidior.

19. Quia vos estis aurei et argentei similes Diis idololatriæ, qui dum caderent nesciebant consurgere; et cum superveniet vastatio, spoliati fueritis a potentiore: nonne bestiæ agri meliores sunt vobis, quæ possunt aut fuga aut furore prodesse sibi in die prœlii?

20. Deinde in alios qui sedent in tabernis, et sub porticibus platearum potantes, vociferantes, reprobantes omnia, exprobrantes omnibus, mitte sagittas asperrimas LIBRI:

21. Vos estis nubes aqua carentes; arbores emarcidæ, ventis omnibus circumactæ, infrugiferæ; undæ maris efferatæ, fallaces; lebetes bullientes et despumantes dedecora; aves excœcatæ, clangentes quæ alis errantibus quærunt escam per caliginem tempestatum:

22. Murmuratores queruli: in libidinibus vestris incedentes; quorum os eructat prætumida; multa minantes, nihil perficientes; dominationem justam rejicientes; dignitatem quam timetis, probris secretis exagitatis: quæque non nostis vituperatis:

23. Inermes, inertes, flagitatis redemtionem ab alienis; libertatem poscitis, et irritabitis plebem ad seditionem; regem desideratis, et adulamini, utilitatis vestræ gratia, tyrannidem:

24. Virtutem quæritis et omnia recta pervertitis; qui neque scitis vulnerare hostes gladio, sed neque non calumniari victori: contradictione peribitis.

25. Deinde et aliis, qui disserentes in concilio tenebrarum, præclara moliuntur, dic tantum: Nil præclarum in tenebris.

26. Deinde illis omnibus qui cubantes in lectulis suis somniant somnium de universali felicitate filiorum Adam in terris, et expectant libertatem civitatis ab æquitate potentium, abrumpe somnum et spem, et dic unicuique:

27. Novi te neque frigidum esse neque fervidum: utinam frigidus esses aut fervidus: itaque quoniam tepidus es, futurum est ut te evomam ex ore meo.

28. Deinde prænuntia civibus optimis perpetuitatem antiquæ et hodiernæ captivitatis; et lege illis omnibus LIBRUM:

29. Habeo adversus vos pauca; quia nimium lætati estis in spe redemtionis et gloriæ: nunc estote animæquiores: nam reges terræ sedebunt loquentes adversus nos; servi autem exercebimur in justificationibus: verumtamen in desperatione rerum unusquisque sibi dicat: Accingar zona fortitudinis, et patiens silebo.

30. Vade quoque ad seniores Ecclesiæ ut a te sciant multos extare Hieromomos in arca salutis: videant ergo ne fiat arca naufraga; eò quod sustinet, et quidem multos, apostatas, pharisæos, et Simonis magi discipulos inhiantes aurum morientis, inquisitiones et sanguinem:

31. Et in superliminaria ædium ubi satrapæ novi aliquando congregabuntur, exscribe de LIBRO: Ejicite adulatores, et exibit calumnia cum eis; ejicite delatores, et conjuratio quiescet; ejicite derisores, et cessabunt simultates et contumeliæ.

32. Hæc dices denique plebi: Sudor thesaurus innocentiæ. Et cum plebs clamaverit, compesce clamores; et si nudaverit gladios, accipe eos in sanguine tuo antequam convertat eos adversus civitatem.

33. Post hæc perge usque ad altitudinem jugi maximi Alpis mediæ: et cum lustraveris oculis tuis universam terram patrum nostrorum, aperi rursus VOLUMEN:

34. Assume luctum lacrymarum insolabilium et lege; exarata sunt enim in LIBRO omnia quæ fuere, sunt, fient; quæque adimpleta sunt in præteritum, et adimplebuntur in posterum. Lege ergo super terram patrum nostrorum:

35. Egressum est nomen tuum in gentes propter speciem tuam: et habens fiduciam in decore tuo, exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, ut ejus fieres.

36. Et tulisti filios tuos et immolasti eos adulteris alienis: numquid parva est fornicatio tua?

37. Et ædificasti tibi lupanar in omnibus civitatibus tuis: ad omne caput viæ, ab umbilico usque ad sepes montium tuorum et ad duo maria tua, sustulisti signum prostitutionis tuæ, et abominabilem fecisti decorem tuum, quia multiplicasti et multiplicabis fornicationes.

38. Et ecce vapulas ab adulteris tuis, et nuda, et confusione plena, et petis auxilium filiorum tuorum quos tradidisti adulteris tuis; et ululas conculcata in sanguine tuo.

39. Facta non es quasi meretrix fastidio augens pretium: tu es mater adultera quæ super hæreditatem pupillorum suorum inducit extraneos.

40. Omnibus meretricibus dantur mercedes fornicationis: tu autem dedisti mercedes omnibus amatoribus, et lumen quoque oculorum tuorum donabis, ut intrent extranei ad te undique ad fornicandum tecum: et quos rejeceras, petis.

41. Propterea, meretrix, audi verbum Dei:

42. Quia effusum est æs tuum, et revelata est ignominia tua, et abominationes tuæ in sanguine filiorum tuorum:

43. Ecce ego congrégabo omnes amatores quibus commista es; et omnes super te undique quos dilexisti, cum universis quos oderas:

44. Qui revelabunt sibi invicem pudenda tua, et adulter tradet te adultero, quia sibi pignerati erant te carne sua.

45. Et judicabunt te judiciis adulterarum; et destruent lupanar tuum recens, et de maceriis reædificabunt tibi prostibulum vetus, et lapidabunt te lapidibus, et ex mammis tuis facient emulsionem lactis et sanguinis: neque desines fornicari, sed mercedes ultra non dabis.

46. Hæc ter a te, Didyme, recitata sint super terram patrum nostrorum, ut misereantur sui omnes: nam sicut autumnus et hiems in singulos annos, sic gloria et calamitas visitant certis tempestatibus sæculorum singulos populos terræ.

47. Et cum descensus fueris de jugo Alpis mediæ obsigna os tuum, atque àbstine a civitatibus gressus tuos; et versare inter multitudinem agricolarum: et si ploraverint, plora cum multitudine, et dic:

48. Fiat voluntas dei.

CAPUT ULTIMUM

1. Et cum vir militaris dixisset hæc tria verba tantum, ecce caligo illa domus mortis scissa ante oculos meos.

2. Et unda amnis sicut electrum; et murmur aquarum velut cantus longinquus tibicinæ; et cursus earum nitentes claro sub lumine lunæ:

3. Et spiramenta aeris suavia refrigerabant venas meas; et olentia florum in gyro aeris exhilarabant cor meum:

4. Et magnificentia et gloria per cærula firmamenti; dulcisque horror, et amor harmoniæ, quies et intelligentia ex omnibus splendoribus noctis.

5. Et vir militaris clamavit: Hoc est tabernaculum Dei vivi; et conscius meus in excelsis. Et procidit in genua sua et adoravit.

6. Et conversus ad me dixit mihi: Non sum apostolus nec propheta nec angelus, sed centurio Draconum:

7. Et si fuero judicatus, scio quod justus inveniar: sed hora remigrationis meæ instat.

8. Et cum consummasset hæc verba, conscendit equum, et oculi non viderunt eum amplius.

9. Retuli pedes meos in præsepia ad anicu
Margaritam: et vidi eam dormientem super m
pulum fœni.

10. Et cum pax et silentium sederent in præse
abii cum calatho vacuo in manibus meis.

HÆC TRIA TANTUM.

EXPLICIT HYPERCALYPSIS EXARATA
CAPITA XIX. ET PER COLA 333. LAUS

NOTIZIA
INTORNO
A DIDIMO CHIERICO

STAMPATA IN CALCE AL VOLUMETTO INTITOLATO
VIAGGIO SENTIMENTALE DI YORICK VERSIONE DI DIDIMO
PISA MDCCCXIII.

I. UN nostro concittadino mi raccomandò, mentr' io militava fuori d'Italia, tre suoi manoscritti affinchè se agli uomini dotti parevano meritevoli della stampa, io ripatriando li publicassi. Esso andava pellegrinando per trovare un università, — dove, diceva egli, s'imparasse a comporre libri utili per chi non è dotto, ed innocenti per chi non è per anche corrotto; da che tutte le scuole, d'Italia gli parevano piene o di matematici, i quali standosi muti s'intendevano fra di loro; o di grammatici che ad alte grida insegnavano il bel parlare e non si lasciavano intendere ad anima nata; o di poeti che impazzavano a stordire chi non li udiva, e a dire il benvenuto a ogni nuovo padrone de'popoli, senza far nè piangere' nè ridere il mondo; e però come fatui nojosi, furono più giustamente d'ogni altro esiliati da Socrate, il quale, secondo Didimo, era dotato di spirito profetico, specialmente per le cose che accadono all'età nostra. —

II. L'uno de' manoscritti è di forse trenta fogli col titolo: *Didymi clerici prophetæ minimi Hypercalypseos, liber singularis:* e sa di satirico. I pochi a' quali lo lasciai leggere, alle volte ne risero; ma non s'assumevano d'interpretarmelo. E mi dispongo a lasciarlo inedito per non essere liberale di noja a molti lettori che forse non penetrerebbero nessuna delle trecento trentatrè allusioni racchiuse in altrettanti versetti scritturali, di cui l'opuscoletto è composto. Taluni fors'anche, presumendo troppo del loro acume, starebbero a rischio di parere comentatori maligni. Però s'altri n'avesse copia, la serbi. Il farsi ministri degli altrui risentimenti, benchè giusti, è poca onestà; massime quando pajono misti al disprezzo che la coscienza degli scrittori teme assai più dell'odio.

III. Bensì gli uomini letterati, che Didimo scrivendo nomina *Maestri miei*, lodarono lo spirito di veracità e d'indulgenza d'un altro suo manoscritto da me sottomesso al loro giudizio. E nondimeno quasi tutti mi vanno dissuadendo dal pubblicarlo; e a taluno piacerebbe ch'io lo abolissi. È un giusto volume dettato in greco nello stile degli *Atti* degli Apostoli; ed ha per titolo: *Διδύμου κληρικοῦ Ὑπομνημάτων βιβλία πέντε*: e suona *Didymi clerici libri memoriales quinque.* L'autore descrive schiettamente i casi per lui memorabili dell' età sua giovenile: parla di tre donne delle quali fu innamorato; e accusando sè solo delle loro colpe, ne piange: parla de'molti paesi da lui veduti, e si pente d'averli veduti: ma più che d'altro si pente della sua vita perduta fra gli uomini letterati; e mentre par ch'ei gli esalti, fa pur sentire ch'ei

li disprezza. Malgrado la sua naturale avversione contro chi scrive per pochi, ei dettò questi *Ricordi* in lingua nota a rarissimi, *affinchè*, com'ei dice, *i soli colpevoli vi leggessero i propri peccati, senza scandalo delle persone dabbene; le quali non sapendo leggere che nella propria lingua, sono men soggette all'invidia, alla boria, ed alla* VENALITA': ho contrassegnato quest' ultima voce, perchè è mezzo cassata nel manoscritto. L'autore inoltre mi diede arbitrio di far tradurre quest'operetta, purchè trovassi scrittore italiano che avesse più merito che celebrità di grecista. *E siccome*, dicevami Didimo, *uno scrittore di tal peso lavora prudentemente a bell' agio e con gravità, i* maestri miei *avranno frattanto tempo, o di andarsene in pace, e non saranno più nominati nè in bene nè in male; o di ravvedersi di quegli errori attraverso de' quali noi mortali giungiamo talvolta alla saviezza.* Farò dunque che sia tradotto; e quanto alla stampa, mi governerò secondo i tempi, i consigli e i portamenti degli uomini dotti.

IV. Tuttavia, affinchè i lettori abbiano saggio della operetta greca, ne feci tradurre parecchi passi, e li ho, quanto più opportunamente potevasi, aggiunti alle postille notate da Didimo nel suo terzo manoscritto, dove si contiene la versione dell' *Itinerario sentimentale di* YORICK; libro più celebrato che inteso; perchè fu da noi letto in francese, o tradotto in italiano da chi non intendeva l'inglese: della versione uscita di poco in Milano, non so. Innanzi di dar alle stampe questa di Didimo, ricorsi nuovamente a' letterati pel loro parere. Chi

la lodò, chi la biasimò di troppa fedeltà; altri la lesse volentieri come liberissima; e taluno s'adirò de' troppi arbitrii del traduttore. Molti, e fu in Bologna, avrebbero desiderato lo stile condito di sapore più antico: moltissimi, e fu in Pisa, mi confortavano a ridurla in istile moderno, depurandola sovra ogni cosa de' modi troppo toscani; finalmente in Pavia nessuno si degnò di badare allo stile; notarono nondimeno con geometrica precisione alcuni passi bene o male intesi dal traduttore. Ma io stampandola, sono stato accuratamente all' autografo: e solamente ho mutato verso la fine del capo XXXV un vocabolo; e un altro n'ho espunto dall'intitolazione del capo seguente: perchè mi parve evidente che Didimo contro all'intenzione dell'autore inglese offendesse, nel primo passo il Principe della letteratura fiorentina, e nell'altro i nani innocenti della città di Milano.

V. Di questo *Itinerario del parroco Lorenzo Sterne*, Didimo mi disse due cose, (da lui taciute, nè so perchè, nell' epistola a' suoi lettori) le quali pur giovano a intendere un autore oscurissimo anche a' suoi concittadini (1), e a giudicare con equità de' difetti del traduttore. La prima si è: „Che con nuova specie d'ironia, non epigrammatica, nè suasoria, ma candidamente ed affettuosamente storica, Yorick da' fatti narrati in lode de' mortali, deriva lo scherno contro a molti difetti, segnatamente contro alla fatuità del loro carattere." L'altra: „Che Didimo benchè scrivesse per ozio, rendeva conto a

(1) On the moral tendency of the writings of *Sterne*. Knox, Essays moral and literary. Vol. III. No. 145.

sè stesso d'ogni vocabolo; ed aveva tanto ribrezzo a correggere le cose una volta stampate (*il che*, secondo lui *era manifestissima irriverenza a' lettori*) che viaggiò in Fiandra a convivere con gli inglesi, i quali vi si trovano anche al dì d'oggi, onde farsi spianare molti sensi intricati; e lungo il viaggio si soffermava per l'appunto negli alberghi di cui Yorick parla nel suo Itinerario, e ne chiedeva notizie a' vecchi che lo avevano conosciuto; poi si tornò a stare a dimora nel contado tra Firenze e Pistoja, a imparare migliore idioma di quello che s'insegna nelle città e nelle scuole.

VI. Ora per gli uomini dotti, i quali furono dalla lettura di que' manoscritti e da questa versione dell'*Itinerario sentimentale* invogliati di sapere notizie del carattere e della vita di Didimo, e me ne richiedono istantemente, scriverò le scarse, ma veracissime cose che io so come testimonio oculare. Giova a ogni modo premettere tre avvertenze. Primamente: avendolo io veduto per pochi mesi e con freddissima famigliarità, non ho potuto notare (il che avviene a parecchi) se non le cose più consonanti o dissonanti co' sentimenti e le consuetudini della mia vita. Secondo: de' vizj e delle virtù capitali che distinguono sostanzialmente uomo da uomo, se pure ei ne aveva, non potrei dire parola: avresti detto ch'ei lasciandosi sfuggire tutte le sue opinioni, custodisse industriosamente nel proprio segreto tutte le passioni dell'animo. Finalmente: reciterò le parole di Didimo, poichè essendo un po' metafisiche, ciascheduno de' lettori le interpreti meglio di me, e le adatti alle proprie opinioni.

VII. Teneva irremovibilmente strani sistemi; e parevano nati con esso: non solo non li smentiva co' fatti; ma come fossero assiomi, proponevali senza prove: non però disputava a difenderli; e per apologia a chi gli allegava evidenti ragioni, rispondeva in intercalare: OPINIONI. Portava anche rispetto a'sistemi altrui, o forse anche per non curanza, non movevasi a confutarli; certo è ch' io in sì fatte controversie, l'ho veduto sempre tacere, ma senza mai sogghignare; e l'unico vocabolo, *opinioni*, lo proferiva con serietà religiosa. A me disse una volta: *Che la gran valle della vita è intersecata da molte viottole tortuosissime; e chi non si contenta di camminare sempre per una sola, vive e muore perplesso, nè arriva mai a un luogo dove ognuno di que' sentieri conduce l' uomo a vivere in pace seco e con gli altri. Non trattasi di sapere quale sia la vera via; bensì di tenere per vera una sola, e andar sempre innanzi.* Stimava fra le doti naturali all' uomo, primamente la bellezza; poi la forza dell'animo; ultimo l' ingegno. Delle acquisite, come a dire della dottrina, non facea conto se non erano congiunte alla rarissima arte d'usarne. Lodava la ricchezza più di quelle cose ch' essa può dare; e la teneva vile, paragonandola alle cose che non può dare. Dell' Amore aveva in un quadretto un' immagine simbolica, diversa dalle solite de' pittori e de' poeti, su la quale egli aveva fatto dipingere l'allegoria di un nuovo sistema amoroso; ma tenea quel quadretto coperto sempre d'un velo nero. Uno de' cinque libri de' quali è composto il manoscritto greco citato poc' anzi ha per intito-

lazione: *Tre Amori.* — E i tre capitoli di esso libro incominciano: *Rimorso primo; Rimorso secondo; Rimorso terzo:* e conclude: *Non essere l'Amore se non se inevitabili* tenebre *corporee le quali si disperdono più o men tardi da sè: ma dove la religione, la filosofia o la virtù vogliano diradarle o abbellirle del loro lume, allora quelle tenebre ravviluppano l'anima, e la conducono per la via della virtù a perdizione.* Riferisco le parole; altri intenda.

VIII. Da' sistemi e dalla perseveranza con che li applicava al suo modo di vivere, derivavano azioni e sentenze degne di riso. Riferirò le poche di cui mi ricordo. Celebrava Don Chisciotte come beatissimo, perchè s'illudeva di gloria scevra d'invidia; e d'amore scevro di gelosia. Cacciava i gatti perchè gli parevano più taciturni degli altri animali; li lodava nondimeno perchè si giovano della società come i cani, e della libertà quanto i gufi. Teneva gli accattoni per più eloquenti di Cicerone nella parte della perorazione, e periti fisionomi assai più di Lavater. Non credeva che chi abita accanto a un macellaro, o su le piazze de' patiboli fosse persona da fidarsene. Credeva nell'ispirazione profetica, anzi presumeva di saperne le fonti. Incolpava il berretto, la vesta da camera e le pantofole de' mariti della prima infedeltà delle mogli. Ripeteva (e ciò più che riso moverà sdegno) che la favola d'Apollo scorticatore atroce di Marsia era allegoria sapientissima non tanto della pena dovuta agl'ignoranti prosontuosi, quanto della vendicativa invidia de' dotti. Su di che allegava Diodoro

Siculo lib. III. n. 59 dove, oltre la crudeltà del Dio de' poeti, si narrano i bassi raggiri co' quali ei si procacciò la vittoria. Ogni qual volta incontrava de' vecchi sospirava esclamando: *Il peggio è viver troppo!* e un giorno dopo assai mie preghiere, me ne disse il perchè: *La vecchiaja sente con atterrita Coscienza i rimorsi, quando al mortale non rimane vigore, nè tempo d'emendar la sua vita.* Nel proferire queste parole, le lagrime gli pioveano dagli occhi, e fu l'unica volta che lo vidi piangere; e seguitò a dire: *Ahi! la Coscienza è codarda! e quando tu se' forte da poterti correggere, la ti dice il vero sottovoce e palliandolo di recriminazioni contro la fortuna ed il prossimo: e quando poi tu se' debole, la ti rinfaccia con disperata superstizione, e la ti atterra sotto il peccato, in guisa che tu non puoi risorgere alla virtù. O codarda! non ti pentire, o codarda! Bensì paga il debito, facendo del bene ove hai fatto del male. Ma tu se' codarda; e non sai che o sofisticare, o angosciarti.* — Quel giorno io credeva che volesse impazzare: e stette più d'una settimana a lasciarsi vedere in piazza. Sì fatti erano i suoi paradossi morali.

IX. E quanto alle scienze ed alle arti asseriva, che le scienze erano una serie di proposizioni le quali aveano bisogno di dimostrazioni apparentemente evidenti ma sostanzialmente incerte, perchè le si fondavano spesso sopra un principio ideale: che la geometria, non applicabile alle arti, era una galleria di scarne definizioni; e che malgrado l'algebra, resterà scienza imperfetta e per lo più inutile finchè non sia conosciuto il sistema incom-

prensibile dell' Universo. *L'umana ragione*, diceva Didimo, *si travaglia su le mere astrazioni; piglia le mosse, e senza avvedersi a principio, dal nulla; e dopo lunghissimo viaggio si torna a occhi aperti e atterriti nel nulla: e al nostro intelletto la* SOSTANZA *della Natura ed il* NULLA *furono sono e saranno sinonimi. Bensì le arti non solo imitano ed abbelliscono le* APPARENZE *della Natura, ma possono insieme farle rivivere agli occhi di chi le vede o vanissime o fredde; e ne' poeti de' quali mi vo ricordando a ogni tratto, porto meco una galleria di quadri i quali mi fanno osservare le parti più belle e più animate degli originali che trovo su la mia strada; ed io spesso li trapasserei senza accorgermi ch' e' mi stanno tra' piedi per avvertirmi con mille nuove sensazioni ch' io vivo.* E però Didimo sosteneva, che le arti possono più che le scienze far men inutile e più gradito il vero a' mortali; e che la vera sapienza consiste nel giovarsi di quelle poche verità che sono certissime a' sensi; perchè o sono dedotte da una serie lunga di fatti, o sono sì pronte che non danno bisogno di dimostrazioni scientifiche.

X. Leggeva quanti libri gli capitavano; non rileggeva da capo a fondo fuorchè la Bibbia. Degli autori ch'ei credeva degni d'essere studiati, aveva tratte parecchie pagine, e ricucitele in un solo grosso volume. Sapeva a memoria molti versi di antichi poeti e tutto il poema delle georgiche. Era devoto di Virgilio; nondimeno diceva: *Che s'era fatto prestare ogni cosa da Omero, dagli occhi in fuori.* D' Omero aveva un busto e se lo

trasportava di paese in paese; e v' avea posto per iscrizione due versi greci che suonano: *A costui fu assai di cogliere la verginità di tutte le Muse: e lasciò per gli altri le altre bellezze di quelle Deità.* Cantava, e s' intendeva da per sè, quattro odi di Pindaro. Diceva che Eschilo era *un bel rovo infuocato sopra un monte deserto;* e Shakspeare, *una selva incendiata che faceva bel vedere di notte, e mandava fumo noioso di giorno.* Paragonava Dante *a un gran lago circondato di burroni e di selve sotto un cielo oscurissimo, sul quale si poteva andare a vela in burrasca;* e che il Petrarca *lo derivò in tanti canali tranquilli ed ombrosi, dove possano sollazarsi le gondole degli innamorati co' loro strumenti; e ve ne sono tante, che que' canali,* diceva Didimo, *sono oramai torbidi, o fatti gore stagnanti:* tuttavia s'egli intendeva una sinfonia e nominava il *Petrarca,* era indizio che la musica gli pareva assai bella. Maggiore stranezza si era il panegirico ch' ei faceva di certo poemetto latino da lui anteposto perfino alle georgiche, *perchè,* diceva Didimo, *mi par d'essere a nozze con tutta l' allegra comitiva di Bacco.* Didimo per altro beveva sempre acqua pura. Aveva non so quali controversie con l' Ariosto, ma le ventilava da sè; e un giorno mostrandomi dal molo di Dunkerque le lunghe onde con le quali l' Oceano rompea sulla spiaggia esclamò: *Così vien poetando l' Ariosto!* Tornandosi meco verso le belle colonne che adornano la cattedrale di quella città, si fermò sotto il peristilio, e adorò. Poi volgendosi a me, mi diede intenzione che sarebbe andato alla questua

a pecuniare tanto da erigere una chiesa al PARACLETO e riporvi le ossa di Torquato Tasso; purchè nessun sacerdote che insegnasse grammatica potesse ufficiarvi, e nessun fiorentino accademico della Crusca appressarvisi. Nel mese di giugno del 1804 pellegrinò da Ostenda sino a Montreuil per gli accampamenti italiani; ed a' militari, che si dilettavano di ascoltarlo, diceva certe sue omelie all' improvviso, pigliando sempre per testo de' versi delle epistole d'Orazio. Richiesto da un ufficiale, perchè non citasse mai le odi di quel poeta, Didimo in risposta gli regalò la sua tabacchiera fregiata d' un mosaico d' egregio lavoro, dicendo: *Fu fatto a Roma d' alcuni frammenti di pietre preziose dissotterrate in Lesbo.*

XI. Ma quantunque non parlasse che di poeti, Didimo scriveva in prosa perpetuamente; e se ne teneva. Scriveva anche arringhe, e faceva da difensore ufficioso a' soldati colpevoli sottoposti a' consigli di guerra; e se mai ne vedeva per le taverne, pagava loro da bere, e spiegava ad essi il *Codice militare.* Oltre a' tre manoscritti raccomandatimi, serbava parecchi suoi scartafacci; ma non mi lasciò leggere se non un solo capitolo di un suo *Itinerario lungo la Repubblica Letteraria.* In esso capitolo descriveva — un' implacabile guerra tra le lettere dell' abbiccì, e le cifre arabiche, le quali finalmente trionfarono con accortissimi stratagemmi, tenendo ostaggi l'*a*, la *b*, la *x* che erano andate ambasciatori, e quindi furono tirannicamente angariate con inesprimibili e angosciose fatiche. — Dopo il desinare, Didimo si riduceva in una sua stanza appartata a ripulire i suoi mano-

scritti ricopiandoli per tre volte. Ma la prima composizione, com'ei diceva, la creava all'opera seria o in mercato. Ed io in Calais lo vidi per più ore della notte a un caffè, scrivendo in furia al lume delle lampade del biliardo, mentr'io stava giocandovi, ed ei sedeva presso ad un tavolino, intorno al quale alcuni ufficiali questionavano di tattica, e fumavano mandandosi scambievolmente de' brindisi. Gl'intesi dire: *Che la vera tribolazione degli autori veniva, a chi dalla troppa economia della penuria, e a chi dallo scialacquo dell' abbondanza; e ch' esso aveva la beatitudine di potere scrivere trenta fogli allegramente di pianta; e la maledizione di volerli poi ridurre in tre soli, come a ogni modo, e con infinito sudore faceva sempre.*

XII. Ora dirò de' suoi costumi esteriori. Vestiva da prete; non però assunse gli ordini sacri; e si faceva chiamare Didimo di nome, e chierico di cognome; ma gli rincresceva sentirsi dar dell'abate. Richiestone, mi rispose: *La fortuna m' avviò da fanciullo al chiericato; poi la natura mi ha deviato dal sacerdozio: mi sarebbe rimorso l' andare innanzi, e vergogna il tornarmene addietro: e perchè io tanto quanto disprezzo chi muta istituto di vita, mi porto in pace la mia tonsura e questo mio abito nero: così posso o ammogliarmi, o aspirare ad un vescovato.* Gli chiesi a' quale de' due partiti s'appiglierebbe. Rispose: *Non ci ho pensato; a chi non ha patria non istà bene l'essere sacerdote, nè padre.* Fuor dell'uso de' preti, compiacevasi della compagnia degli uomini militari. Viaggiando perpetuamente, desinava a

tavola rotonda con persone di varie nazioni; e se taluno (com'oggi s'usa) professavasi cosmopolita, egli si rizzava senz' altro. S' addomesticava alle prime; benchè con gli uomini cerimoniosi parlasse asciutto; ed a' ricchi pareva altero: evitava le sette e le confraternite; e seppi che rifiutò due patenti accademiche. Usava per lo più ne' crocchi delle donne, però ch'ei le reputava *più liberalmente dotate dalla natura di compassione e di pudore; due forze pacifiche le quali*, diceva Didimo, *temprano sole tutte le altre forze guerriere del genere umano*. Era volentieri ascoltato, nè so dove trovasse materie; perchè alle volte chiacchierava per tutta una sera, senza dire parola di politica, di religione, o di amori altrui. Non interrogava mai *per non indurre*, diceva Didimo, *le persone a dir la bugia:* e alle interrogazioni rispondeva proverbi o guardava in viso chi gli parlava. Non partecipava nè una dramma del suo secreto ad anima nata: *Perchè*, diceva Didimo, *il mio secreto è la sola proprietà su la terra ch' io degni di chiamar mia, e che divisa nuocerebbe agli altri ed a me.* Nè pativa d' essere depositario degli altrui secreti: *Non ch' io non mi fidi di serbarli inviolati; ma avviene che a volere scampare dalla perdizione qualche persona m' è pure necessità a rivelare alle volte il secreto che m' ha confidato: tacendolo, la mia fede riescirebbe sinistra; e manifestandolo, m' avvilirei davanti a me stesso.* Accoglieva lietissimo nelle sue stanze: al passeggio voleva andar solo, o parlava a persone che non aveva veduto mai, e che gli davano nell' idea: e se alcuno de' suoi conoscenti

accostavasi a lui, si levava di tasca un libretto, e per primo saluto gli recitava alcuni squarci di traduzioni moderne de' poeti greci; e rimanevasi solo. Usava anche sentenze enigmatiche. Nessun frizzo; se non una volta, e per non ricaderci, rilesse i quattro evangelisti. Ma di tutti questi capricci e costumi di Didimo, s' avvedevano gli altri assai tardi; perch' ei non li mostrava, nè li occultava; onde credo che venissero da disposizione naturale.

XIII. Dissi che teneva chiuse le sue passioni; e quel poco che ne traspariva, pareva calore di fiamma lontana. A chi gli offeriva amicizia, lasciava intendere che *la colla cordiale per cui l' uno s' attacca all' altro, l' aveva già data a que' pochi ch' erano giunti innanzi.* Rammentava volentieri la sua vita passata, ma non m' accorsi mai ch' egli avesse fiducia ne' giorni avvenire o che ne temesse. Chiamavasi molto obbligato a un Don Jacopo Annoni curato, a cui Didimo aveva altre volte servito da chierico nella parrochia d' Inverigo; e stando fuori di patria, carteggiava unicamente con esso. Mostravasi gioviale e compassionevole, e benchè fosse alloramai intorno a' trent' anni, aveva aspetto assai giovanile; e forse per queste ragioni Didimo tuttochè forestiero, non era guardato dal popolo di mal occhio, e le donne passando gli sorridevano, e le vecchie si soffermavano accanto a una porticciuola a discorrere seco, e molti fantolini, de' quali egli si compiaceva, gli correvano lietissimi attorno. Ammirava assai; ma *più con gli occhiali*, diceva egli, *che col telescopio:* e disprezzava con taciturnità sì sdegnosa da far giusto e irreconciliabile il risentimento degli

uomini dotti. Aveva per altro il compenso di non patire d'invidia, la quale, in chi ammira e disprezza non trova mai luogo. *E' diceva: La rabbia e il disprezzo sono due gradi estremi dell' ira: le anime deboli arrabbiano; le forti disprezzano: ma tristo e beato chi non s' adira!*

XIV. Insomma pareva uomo che essendosi in gioventù lasciato governare dall' indole sua naturale, s'accomodasse, ma senza fidarsene, alla prudenza mondana. E forse aveva più amore che stima per gli uomini, però non era orgoglioso nè umile. Parea verecondo, perchè non era nè ricco nè povero. Forse non era avido nè ambizioso, perciò parea libero. Quanto all' ingegno, non credo che la natura l' avesse moltissimo prediletto, nè poco. Ma l'aveva temprato in guisa da non potersi imbevere degli altrui insegnamenti; e quel tanto che produceva da sè, aveva certa novità che allettava, e la primitiva ruvidezza che offende. Quindi derivava in esso per avventura quell' esprimere in modo tutto suo le cose comuni; e la propensione di censurare i metodi delle nostre scuole. Inoltre sembravami, ch' egli sentisse non so qual dissonanza nell' armonia delle cose del mondo: non però lo diceva. Dalla sua operetta greca si desume quanto meritamente si vergognasse della sua giovanile intolleranza. Ma pareva, quando io lo vidi, più disingannato che rinsavito; e che senza dar noja agli altri, se ne andasse quietissimo e sicuro di sè medesimo per la sua strada, e sostandosi spesso, quasi avesse più a cuore di non deviare, che di toccare la meta. Queste a ogni modo sono tutte mie congetture.

XV. Avendolo io nell' anno 1806 lasciato in Amersfort, e desiderando di dargli avviso del giudizio de' *Maestri suoi* intorno a' tre manoscritti da me recati in Italia, scrissi ad Inverigo a domandarne novelle al Reverendo Don Jacopo Annoni; e perchè questi s' era trasferito da molto tempo in una chiesa su' colli del lago di Pusiano, presso la villa Marliani, lo visitai nell' estate dell' anno seguente: nè ho potuto riportare dalla mia gita se non una notizia ch' io già sapeva, e i lineamenti di Didimo giovinetto. Quel buon vecchio sacerdote, regalandomi il disegno che ho posto in fronte a questo opuscoletto, mi disse afflittissimo: So che in un paese lontano chiamato Bologna a mare, Didimo regalò tutti i suoi libri e scartafacci a un altro giovine militare che ne usasse a suo beneplacito; e fece proponimento di nè più leggere nè più scrivere: da indi in qua, e gli è pur molto tempo, non so più dov' e' sia, nè se viva.

XVI. Mi diede inoltre copia di un epitaffio che Didimo s' era apparecchiato molti anni innanzi; ed io lo pubblico, affinchè s' egli mai fosse morto, ed avesse agli ospiti suoi lasciato tanto da porgli una lapide, lo facciano scolpire sovr' essa:

DIDYMI . CLERICI
VITIA . VIRTVS . OSSA
HIC . POST . ANNOS . † † †
CONQUIEVERUNT

CLAVIS HYPERCALYPSEŌS.

DIDYMUS: est persona ficta hominis qui postquam litterarum studia coluit virosque doctos cognovit, multorumque hominum mores inspexit et urbes, intellexit denique et rerum humanarum vanitatem et itinerum librorumque inanitatem. Ab anno tricesimo noluit quidquam amplius legere aut scribere, aut se ad quempiam applicare, aut quo loco moraretur sciri, in otio et tranquillitate suis unice vivens moribus et opinionibus, citra aliorum offensionem: cui quidem persuasum esset, non id agi in hominum vita, ut ipsum inveniretur verum, sed ut quædam haberemus probabilia; quæ sequi facile, affirmare vix possumus.

HYPERCALYPSIS: Est satira in viros doctos Italiæ, qui et disciplinam et veritatem cauponantes ipsius gentis litteras corruperunt; ambitionem atque errores Napoleontis aluerunt. In ea adumbrantur istiusmodi doctorum mores affectusque turpes et propria quorumdam natura; eo consilio, ut intelligatur, calamitates rerum in Europa conversarum ac servitudinis Italiæ ex litteratorum hominum natas esse mendaciis ad temporariam imperantium utilitatem promulgatis.

CAPUT PRIMUM.

Vs. 1. HIEROMOMUS: Nomen compositum ex ἱερὸς sacer, et μῶμος qui est deus convicii. Est monachus quidam *Urbanus Lampredius*, scriptor Ephemeridum, et pædagogus litterarum doctrinarumque omnium. Hujus profecto ea natura est, ut, ubicumque est, discordias

ac lites serat, eademque hebdomade et laudes et in eosdem satiras edat. Senæ monachus fuit, scripsitque inter turbas rei publicæ Romæ MONITOREM libellum famosum et teterrimum : abjecit togam atque adeo sacerdotium exuit. Itinera per Galliam fecit, ludimagistri partes agens : in Italiam reversus, in collegio apparitorum regis Italiæ mathematica docuit : fecit cum *Lambertio* et aliis nonnullis POLYGRAPHUM, diarium litterarium, idque bile sua perfudit. Denique munus suum et Longobardiam reliquit ; neque vero, quantum equidem cognovi, receptus est Florentiæ in patria urbe sua. Ad annum MDCCCXIII Neapoli egit : ex eo tempore nusquam mihi visus vel auditus.

Vs. 2. Studium scribentis Ephemeridas. — REX, LEX, GREX : vid. cap. XV. 16. sqq.—Reliquum hoc caput omnes describit mores sacerdotum catholicorum per agros Italiæ, qui specie religionis spoliant agricolas in Italia, magis quam alibi, egenos.

CAPUT SECUNDUM

Vs. 2. FIRZAH : Florentiæ nomen vetustissimum, ut antiquarii volunt. Secundum eosdem HARHAMEI sunt populi Arabiæ, qui ante Romam conditam terras incoluerunt Etruriæ. FLUMEN, Arnus. PTOMOTAPHION : in ripa boreali fluminis Arni prope Florentiam infodiunt asinos, mulos, equos : haud longe ab isto ferarum sepulcreto vicus, ubi natus est monachus Lampredius.

Vs. 3. COLLIS CYPARISSORUM : Secundum notitiam de Didymo editam in Italia An. MDCCCXIII natus is fuit in loco *Inverigo*, qui est collis undique cyparissis exornatus inter Mediolanum oppidum et ripas fluminis Adduæ.

Vs. 5. sqq. Reliquum caput adumbrat inertiam et miseriam

improbitatemque eorum, qui, quum nihil boni sciant, Ephemeridas conscribunt.

Vs. 10. VIR MILITARIS: est *Hugo Phoscholos.*

CAPUT TERTIUM

MARGARITA ANICULA, quæ rerum ignara nihil fere extimescit, dum agrestes et animalia tubæ militaris sonitu conterrentur, imaginem præbet hominum simplicium, qui nihil, nisi suas res agitant, atque interim infelices consolantur: itaque Margarita amplexu suo fractam Didymi mentem erigit.

CAPUT QUARTUM

Hoc toto capite comparatur improbum negotium scribentium Ephemeridas cum honesto bonorum sacerdotum usu. Non enim ignorari licet, plerosque omnes Ephemeridas per Italiam conscribillantium aut homines esse Ecclesiasticos, aut sacerdotio exutos, qui simul prætorum speculatores sunt.

CAPUT QUINTUM

Vs. 7—9. Vid. supra notam Cap. I. vs. 1. BABYLO MINIMA est Mediolanum. TERRA FERTILIS: Longobardia.

Vs. 10. ASINUS: populus Mediolanus.

Vs. 11. Domus Visconti in armis suæ gentis habebat insignia colubri infantem tenentis mordicùs. Dejecti fuerunt a F. Sforza, nepote cujusdam rustici cujus erat scutum malo cydonio distinctum: Sforzæ autem pulsi ab Gallis liligeris; hique rursus a Carolo V. in monachorum ordinem transituro; cujus posteri primum Hispani, deinde Austriaci Longobardiam tenuere sub tributo per satrapas.

Vs. 12. VIRAGINEM: Libertatem.

Vs. 13. VULTUR: *Napoleon*. PULLUS: princeps *Eugenius Boharnensis*. Conflatum fuit Italiæ regnum partim ex vetere Longobardia Austriaca civitatibusque Venetiarum Leonis alati imagine conspicuis; partim ex fertilissimis Pedemontanorum regionibus, quorum insigne Taurus; partim ex civitatibus Papæ ad mare Hadriaticum.

Vs. 14. Tale Proregis ingenium fuit sub initia imperii sui.

Vs. 15. SYNAGOGA DOCTORUM: *Institutum Nationale* doctrinarum, litterarum et artium regni Italiæ. SENATUS PARASITARUM: Senatus regni. NABUCHODONOSOR: *Napoleon*. BALTASSAR: *Prorex*.

Vs. 18. Vid: not. 1. cap. 1. sub finem.

CAPUT SEXTUM

Vs. 4—5. GALLUS HOMO: *Abbas* quidam *Gullionius*, homo Gallus, deposito sacerdotio, sub auspiciis popularium suorum in Italiam venit, edidítque librum adulatorium superbiæ ac puerilis Gallorum vanitatis. Hic probare instituit scribentibus Italis Gallico sermone utendum, suamque deserendum esse linguam tamquam inutilem ad disciplinas atque adeo minus canoram quam Gallicam. Idem *Gullionius* terna quotannis milia librarum meruit scribendo de rebus litterariis in Diario Italico (*Giornale Italiano*), quæ tabulæ publica auctoritate prodierunt. Ipse ne verbum quidem Italice sciebat, suaque litteraria in Gallico sermone transferri curavit, in quibus ipsis nihil nisi fatua protulit. Contemptus quidem et derisus timebatur tamen, utpote speculator principis, idemque magister apparitorum in lingua Gallica.

Vs. 6. EDEN SATRAPA: Appellatur etiam cap. XI. vs. 19. PRINCEPS PARASITARUM: et cap. XIV. vs. 12. PHARISAEUS MAXIMUS. Fuit is Comes *Paradisius*, homo unus omnium astutissimus, qui ipse

contemnendus multa arte omnes, qui circa eum erant, contemnere soleret. Qui quum esset et Senatui præfectus et Instituto Nationali, quotidie magna ad eum ventitabat unda salutantum, habebatque apud se vespertinos hominum eruditorum cœtus. Filius fuit poetæ haud ignobilis Regiensis: patrisque fama filius ad nimiam de sua doctrina opinionem abusus est, inter poetas geometram se ferens, poetam inter geometras. Ceterum nihil aliud egit, nisi ut necessarius esset *Bonapartæ*, cui quidem gratum fecit hominibus doctis in contemptum adducendis: hoc enim non abhorruit ab *Napoleontis* consiliis.

Vs. 8. LICTORES EQUESTRES: *(La Gendarmeria)*—CASTRUM CIVITATIS PALUDOSAE: Mantuæ.

CAPUT SEPTIMUM

Vs. 1—7. Quicquid de *Lampredii* punitione dicitur fictum, neque ulla inest rerum veritas: sed quæ præcessit et quæ hic legitur de illius vaniloquentia narratio ad vivum expressa est.

Vs. 8. Quæ hoc versu habentur nomina, explicantur capite XII.

Vs. 9. sqq. En ipsissimum nulla amplificatione deformatum ingenium hominum eruditorum, qui Mediolani ministrabant *Bonapartæ* et aulæ *Eugenii*. PASTOR BONUS cum VACCA: intelligitur comes *Vaccarius*, homo animi nobilis, firmi rectique, sed qui malo suo Minister rerum domesticarum regni, facere non potuit, quin adhiberet mensæ suæ viros doctos aulæ deditos; quibus ille multa conferens beneficia sæpe expertus est immemores et ingratos.

CAPUT OCTAVUM

In hoc capite omni GLADIUS VIRI MILITARIS est figura gladii, quam Veritati tribuere solemus—EST EST: NON NON: sunt verba

Evangelî apud Matthæum v. 37. quæ annulo suo inscripsit *Hugo Phuscolos.*

CAPUT NONUM

ANNUS LIBIDINOSIOR: est omnium imago doctarum mulierecularum, expressa tamen ad naturam cujusdam mulieris: et cujus nomen non temere prodendum videtur.

CAPUT DECIMUM

Vs. 6. EUNUCHUS: est quidam *Philippus del Rosso* etiamnum Professor eloquentiæ in Lyceo Breidensi: Florentinus, parasita, maledicus et delator professus. Ceterum hic et sequentibus capitibus, ubi de eodem sermo fit, descripta est ipsa hominis natura, qua corpus qua animum. Vid. cap. XI. vs. 19. 20. 21. et cap. XIV. vs. 12. *Philippus* erat unus e speculatoribus *Paradisii*: nihil umquam scripsit.

Vs. 8. CALAMOBOA: Ducta est appellatio ex nomine Demetrii cujusdam *Calamoboæ* de quo in Plutarchi, ut opinor, Opusculis Moralibus mentio fit. Illi hoc cognomen datum fuerat ab inani strepitu calami sui, quod convenit in mulierem doctam de qua hic agitur.

Vs. 14. *Anna Calamoboa* duobus deinceps viris nupta, calumniis in utrumque sparsis, duplicem sibi hoc artificio conciliavit annuam pensionem; eoque pretio ab illius viperæ nodis soluti sunt. Sane incredibilis quædam magnitudo tum stoliditatis tum improbitatis conjuncta est in ista muliere.

CAPUT UNDECIMUM

Integrum hoc caput poeticæ inventionis est, neque adhuc mortuus *Lampredius.* Verum nobis illo mortuo opus fuit ad declarandum animi

ipsius improbitatem, et ad corpus per sodales condecorandum. Vid. cap. XVI.

CAPUT DUODECIMUM

Spectacula hujus capitis et sequentium usque ad finem Hypercalypseōs, peraguntur in Ptomotaphio ad ripas fluminis Arni.

Vs. 7. Agyrtes Filius Bethon: est *Bettoni* librarius Brixiæ, homo impudentissimus atque impostor. Hic nihil aliud nisi libros suos novis imperantibus dedicat, semper quidem male de prioribus loquens. Qua arte magnam pecuniam fecit, sed per nequitiam suam adeo rem familiarem profligavit, ut jam ferme decoxerit.

Vs. 10. Plyrias histrio filius Benach: Est quidam nomine *Anelli*, deditus in *Opera Buffa*, e lacu Garda, qui etiam Benacus vocatur. Homo omnium loquentissimus, qui nocet garriens sine fine: nec sentiens fortasse suam inconsiderantiam, sæpe ignarus ipse speculatoris personam gessit.

Vs. 11. Psoriona Filius Phtoniae: *Ludovicus Lambertius*, Bibliothecarius Breidensis, Inspector scholarum publicarum, Membrum Instituti, Eques duorum ordinum: corpus ejus maculatum specie quadam gallæ quæ oculos et manus laniavit, animus sedes fuit invidiæ sordidissimæ et suspicacissimæ. Nomen in philologia habuit, consultusque fuit de omnibus, quæ pertinerent ad auctores classicos Italos, Latinos, Græcos: at numquam quidquam tanto nomine dignum fecit, immo paucissima scripsit. Juvenis, Horatium imitatus, pulcros aliquot versus composuit. Sed ejus fama diminuta, et post mortem ipse oblivioni traditus est. Ceterum aulicis artibus peritus, cadente fama altius evectus reditus multiplicavit. Multum suis rivalibus nocuit aliorum ministerio. Jesuita disertior, citra opinionem, insidiosis-

simus omnium doctorum Italiæ fuit. Educatus autem in aula Romana, adolescens inter famulos cujusdam principis egit.

Vs. 14. GHOES FILIUS HOROS: *Montius* poeta, qui sane poetico præditus ingenio, caruit longanimitate: festinandi numquam non voluntas illi atque etiam necessitas fuit, quippe occasionem captanti in usu magistratuum quibus calamus ejus inserviebat. Quo nescio an post hominum memoriam nullum uspiam majoris vel varietatis vel impudentiæ exemplum extiterit. Anno MDCCXCII ad MDCCCXIV quæ pro Papa scripsit immoderatissimam spirant superstitionem; quæ pro Jacobinis, parem impietatem: modo laudibus, modo exsecrationibus persequutus est omnia juris civilis principia atque principes, prout quis pecunia pelliceret. Jam Austriæ Imperatorem blanditus demulcet, cujus annis superioribus famam laceraverat. Ejus oratio nitida, quamvis auri splendore magis quam puritate luceat: agnoscas imitatorem et eadem sævius iterantem. Uxor intemperantia celebris, dominumque ornant cornua limacis. Educatus est *Montius* in aula Romana.

Vs. 19—21. SCHISMATICUS ET SINE NOMINE: est qui ipsi sibi mortem conscivit, cujus celabo nomen. Sed fuit talis, qualis hic describitur et amplius explicatur cap. XIII. vs. 11. sqq. XIV. vs. 9.

Vs. 22. GIGAS RUMINABAT VELUT BOS: est pictor nomine *Bossi*, mortuus quum ederetur Hypercalypsis. In delineandis corporum figuris felix, in coloribus temperandis oculorum judicio caruit; in eaque propria picturæ laude plane nullus erat. Idem tali ingenio fuit, ut et principia sequeretur perquam mirabilia, et ad falsissima delaberetur consectaria: qui quidem præter Michaelem Angelum et Leonardum Vincium nullos agnoverit bonos pictores: ceteros, ipsumque adeo Raphaelem, contempserit. Quid? Quum Leonardi tabula de Sancta

Cœna propemodum vetustate deleta esset, ad hoc eximium artis opus restituendum *Bossius* haud est veritus semet ipse commendare; doctique aulici non sine flagitio professi sunt apud Proregem, eum esse *Bossium*, qui partes impleret Leonardi Vincii: et tanta Proregis fatuitas fuit, ut ad tria nummorum milia aureorum in hunc impudentem profunderet artificem. Tabulam *Bossius* refecit, at infra tironem. Et tamen creatus est Professor Picturæ Sublimis, novo nimirum Gallica solertia titulo invento. Sane pereruditum *Bossius* de Cœna Leonardi librum conscripsit; in quo utinam acquievisset, nec certamen commisisset cum illo principe ingenii et operis. Facta per *Bossium* descriptione primi exempli, reliquiæ neglectæ jacuerunt, et jam ruinam spectant.

Vs. 23. IN COENACULO FILIORUM CARNIFICIS SANCTI: Leonardi Cœna posita erat in refectorio Dominicanorum propaginis Sancti illius qui invenit Inquisitiones et *Auto da fe.*

Vs. 25. *Bossius* se unum omnium disciplinarum orbem emensum jactavit, ceteros imperitorum numero habuit. Atqui pro sua illa stupiditate fecit Judam ardentem crinibus rufis, qui fuere proprii posterorum Davidis; vid. lib. I. Regum, cap. XVI. 12. Contra Leonardus hanc Jesu cæsariem dederat: Judæ vero capillos penitus nigricantes infuscaverat.

CAPUT TERTIUM DECIMUM

Per se clarum est.

CAPUT QUARTUM DECIMUM

ARGUMENTA INCREDIBILITER VERA: Iisdem prope verbis repetita legebantur in Diario Litterario quod singulis diebus Solis prodiit inscriptum nomine *Polygraphi:* fuit hoc Diarium publicum, in quo Lam-

predius (Hieromomus) et Lambertius (Psoriona) quasi quidem defensores Napoleontis et aulæ, accusabant principia juris rivalium suorum: quumque de libris disserere deberent, eorumque vitia judicii acumine inventa proponere, illi de aliorum moribus loquebantur vel calumniabantur tecti præsidio imperantis, qui cetera prohibuisset diaria. Venetus quidam *Contarenus* ediderat per duos tresve menses *Antipolygraphum:* sed est prohibitus.

CAPUT QUINTUM DECIMUM
et
SEXTUM DECIMUM

Sunt satis clara.

CAPUT SEPTIMUM DECIMUM

Vs. 4.	BABYLO MAXIMA	hæc est	*Lutetia.*
Vs. 6.	BABYLO PERPETUA	hæc est	*Roma.*
Vs. 8.	BABYLO MINIMA	hæc est	*Mediolanum.*
Vs. 9.	BABYLO DIVES	hæc est	*Anglia.*

CAPUT DUODEVICESIMUM

Vs. 14. Scilicet hæc est infelix illa in Ruthenos expeditio, cujus frigore adusti periere juvenes exercitus Italici ad octies et quadragies mile: itaque post Gallorum cladem, Italiæ regnum caruit defensoribus.

Vs. 18. Sic profecto per lascivos ex nobilitate pueros, per famulos atque etiam per mulierculas illo motu Mediolanensi e curia Senatores ejecti sunt, Senatorum pueri tribunalia spoliarunt, et sicarii pretio

Patriciorum concitati illas effecerunt, turbas quam rei publicæ mutationem dici voluere.

Vs. 19. PRAEDIVITES: Nobiles Mediolani, qui quidem Italico insultavere exercitui, quo die Austriaci Mediolanum urbem ingressi reapse civitatem restituerunt, tuituros polliciti.

Vs. 22—24. Indoles *Patripetarum*, *Jacobinorum*, *Republicanorum*, *Plebicolarum* Italiæ, præsertim Mediolani, qui illis civilibus turbis nihil nisi lucrum et qualemcumque nominis celebritatem quæsivere.

Vs. 25. *Francs-Maçons*, sive Fratres Liberi.

Vs. 26—27. *Metaphysici*, qui nihil agendo expectant humani generis perfectionem, eamque quasi imminentem canunt; quare mox post paucos annos liberam aiunt fore universam Europam: interim ipsi dormiunt.

Vs. 28—29. Sunt boni Italiæ cives imprudenter de patriæ suæ miseria conquerentes, ut olim Thrasybuli temporibus *fortius boni pro libertate loquebantur, quam pugnabant.*

Vs. 30. Sacerdotes.

Vs. 31. Gubernatores Austriaci qui animorum dissidia movent et conjurationes somniant.

Vs. 33. VOLUMEN UNICUM: Biblia Sacra.

Vs. 34. sqq. Usque ad finem capitis agitur de Italiæ statu præsente, præterito ac futuro, quem e sacris libris fatidico ore interpretamur.

CORRIGENDA.

Pag. XI. *Scin scite quod scis, proin—inscitissume:* Sic enim fere malim, abjecta elisionis nota' et servata in hoc versu ab auctore epistolæ ficto, vetustatis robigine in voce ultima. Ad similem litterarum concursum accedit Plautus CASIN. III. 5. 8—11. *Eho nimium scite scitus es—Nunc enim te demum nullum scitum scitius est:* atque etiam ad sententiam Terentius EUNUCH. IV. 4. 54. *Tu pol si sapis quod scis nescis.* Sed Sigmatismi causam præter ceteros ad Euripidis MEDEAM, 476. ἔσωσα σ' ὡς ἴσασιν Ἑλλήνων ὅσοι; Græcorum poetarum exemplis egregie illustravit Ricardus Porson, magnum Britanniæ sidus nuper extinctum. Quibus adde, si placet, Simonidis epigramma haud sane illepidum, ex Analectis Brunckii, Tom. i p. 141. No. LXXIX.

Σῶσος καὶ Σωσῶ Σωτείρῃ τόνδ' ἀνέθηκαν
Σῶσος μὲν σωθεὶς Σωθῶ δ' ὅτι Σῶσος ἐσώθη.

Præterea nobis retractantibus Hypercalypsin et Præfationem hæc videbantur vel corrigenda vel dubia, in hunc modum persananda:

IN PRAEFATIONE:

Pag. III. lin. 11. *sua quorumque.* lin. 19. *Cyrnei.*

Pag. IV. lin. 23. *lacessitum iri.*

Pag. VI. lin. 10. *Venusini.* lin. 20. *ne suspicione quidem attingere queant:* aut, *ne vel suspicione attingere queant.*

Pag. VII. lin. 8. malim, *tua gratia.*

Pag. VIII. lin. 2. *oco rudis,* deleta præpositione *in;* aut, *eruditi rudis instar.*

Pag. IX. lin. 2. *pollicerentur: alii.*

Pag. X. lin. 13. *Didymœum.* lin. 18. *oblivisci: neutrum.* lin. 26. *vel fato, vel etiam.*

Pag. XII. lin. 1. *quæ vel optima,* inverso ordine.

Pag. XIV. lin. 2. *Europææ.*

Pag. XV. lin. 2. *codices autographos.*

IN HYPERCALYPSIN:

Cap. II. vs. 1. *in die dominica.*

Cap. XI. vs. 10. *exterrens.*

Cap. XII. vs. 3. *vespertilionum.*

Cap. XIV. vs. 1. *Exorta.*

Fœdissima denique macula est cap. XVIII. vs. 47. *Et cum descensus fueris de jugo;* quam quidem callidissime eluerimus, scribendo, *descensus* vel *descensum feceris,* nisi malis *degressus fueris.*

